

CEZA HUKUKUNUN AVRUPALILAŞMASI SÜRECİNDE EŞLEŞTİRME PROJELERİNİN ROLÜ¹

*The Role of Twinning Projects in the Europeanization of
Criminal Law*

Merve İNAN ORMAN*

ÖZ

Avrupa Birliği ceza ve ceza muhakemesi hukuku alanında yasama yetkisine kavuştuğu andan itibaren, ceza hukukunun Avrupalılaşması üzerine çeşitli bilimsel ve politik tartışmalar yürütülmektedir. Bu tartışmaların bir kısmı kuvvetler ayrılığı, Avrupa Birliği hukukunun genel ilkelerine saygı, temel hak ve özgürlüklerin korunması gibi geleneksel Avrupa Birliği hukuku tartışmalarının ceza hukuku özelinde nasıl gerçekleşeceği üzerineyken; diğer bir kısmı ceza hukukunun Avrupalılaşmasının kanunilik, şahsilik, suçluluk ve cezalandırılabilirlik gibi ceza hukukunun genel ilke ve doktrinleri üzerindeki etkilerinin analizine yönelmiştir. Bu çalışma ise, bu tartışmalar üzerinde durmak yerine aday üye devletlerin ceza hukuku sistemlerinin Avrupalılaşmasına ve bu süreçte önemli rolleri bulunan ve Avrupa Birliği dış yardım programları kapsamında verilen hibelerle finanse edilen eşleştirme projelerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin "adalet ve içişleri" alanında yürütmüş olduğu eşleştirme projelerinden "Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi" örnek olarak seçilmiştir. 2017-2019 yılları arasında, İspanya Krallığı'nın ortaklığında

¹ Bu çalışma, 24-26 Mayıs 2021 tarihleri arasında Bursa Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesinde düzenlenen "Bursa Uludağ Üniversitesi Hukuk Günleri" sempozyumunda sunulan ve yalnızca özeti yayınlanan tebliğin genişletilmiş ve geliştirilmiş halidir.

Makalenin Geliş Tarihi: 03.08.2022, **Makalenin Kabul Tarihi:** 27.09.2022.

* Arş. Gör. Bursa Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: merveinan@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6407-6096.

gerçekleştirilen bu projeye, Türk ceza adalet sisteminde “etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir bir mağdur destek sistemi” kurulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ceza Hukukunun Avrupalılaşması, Koşulsallık, Politika Transferi, Eşleştirme Projesi, Mağdur Hakları.

ABSTRACT

Since the European Union acquired legislative competence in criminal law and criminal procedure law, various scientific and political debates have been emerged on the impact of the Europeanization of criminal law. While some of these debates emerge as to how do traditional European Union law debates such as separation of powers, respect for the general principles of European Union law, protection of fundamental rights take place in the context of criminal law; another part of concerns have focussed on the effects of the Europeanization of criminal law to the basic principles and doctrines of criminal law, such as the principle of legality, the principle of individual responsibility, guilt and punishment. Instead of dwelling on these matters, this article focuses on the Europeanization of the criminal law systems of the Candidate Member States and the twinning projects financed by the the European Union grant for external aid programs, which play an important role in this process. In this context, one of the twinning projects carried out by Turkey in the field of "justice and home affairs", "Strengthening Victim Rights in the Criminal Justice System" has been chosen as an example. The goal with this project carried out under the partnership of the Kingdom of Spain for the period 2017-2019 was to establish “an appropriate, effective and sustainable victim support model” in the Turkish Criminal justice system.

Keywords: Europeanization of Criminal Law, Conditionality, Policy Transfer, Twinning Project, Victim Rights.

GİRİŞ

“Ceza ve ceza muhakemesi²” hukuku sistemleri ulusal kültürel değerlerle -örneğin ötanazi politikaları, uyuşturucu politikaları³, cezalandırma politikaları, vb- yakın bir ilişki içerisinde. Bu nedenle doktrinde ve uygulamada, ulusal ceza hukuku sistemleri üzerindeki uluslararası her türlü müdahale, ulusal değerlere ve ulus devletlerin egemenliklerine yönelik potansiyel tehditler olarak algılanmaktadır⁴. Bu durum bize, Avrupa Birliği’nde ceza hukuku alanında yasama yetkilerinin neden ancak 1992’de

² Bundan sonra, ayrıca belirtilmediği sürece “ceza hukuku” olarak anılacaktır.

³ Uygulamada ve doktrinde uyuşturucu ile mücadele, uluslararası boyutları olan ulusal bir mesele olarak algılanmaktadır. Bu nedenle de devletlerin uyuşturucu ile mücadele politikaları ve buna bağlı olarak uyuşturucu veya uyarıcı madde suçları ve yaptırımları çeşitlilik arz etmektedir. Örneğin Almanya, Hollanda, İtalya gibi bazı ülkelerde bir uyuşturucu madde türü olan esrarın tıbbi amaçlı üretimi, satışı ve kullanımı yasakken; Uruguay ve Kanada’da esrarın kullanımı ve satışı herhangi bir sınırlama olmaksızın yasaldır. Fransa, Danimarka, Slovakya ve Hırvatistan gibi Avrupa ülkelerinde eğlence amaçlı esrar kullanımı yasal olmamakla birlikte, esrar kullanımından dolayı yakalanan kişiler ciddi bir cezai müeyyide ile karşılaşmamaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. The American Academy of Pediatrics, Technical Report, “The Impact of Marijuana Policies on Youth: Clinical, Research, and Legal Update”, 2015, s. 774, <https://publications.aap.org/pediatrics/article/135/3/e769/75418/The-Impact-of-Marijuana-Policies-on-Youth-Clinical?autologincheck=redirected>, erişim tarihi 02.04.2022; Köksal Bayraktar, “Uyuşturucu Maddeler ve Suç Siyaseti”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 51, S. 1-4, (1985), s. 57-59.

⁴ Federal Alman Anayasa Mahkemesinin Lizbon Antlaşması’nın Almanya tarafından onaylanmasına ilişkin 30 Haziran 2009 tarihli kararı bu düşüncelere örnek olarak gösterilebilir (BVerfG, Judgment of the Second Senate of 30 June 2009-2 BvE 2/08- paras. 1-421, http://www.bverfg.de/e/es20090630_2bve000208en.html, erişim tarihi 05.04.2022). Mahkemenin, ceza (ve ceza muhakemesi) hukuku da dahil olmak üzere, “anayasal bir devletin demokratik olarak kendisini şekillendirme kapasitesi açısından özellikle hassas” olan bazı alanları listelemesi, ceza hukukunun Avrupalılaşması karşısında taşınan ulusal egemenlik kaygısıyla ilgilidir. Mahkemeye göre, ceza hukuku, Alman halkının çoğunluğunun kültürel ve tarihsel olarak gelişmiş olan görüş ve inançlarına dayanmaktadır. Bu nedenle AB’nin ceza hukuku alanındaki yetkileri dar yorumlanmalıdır; üye devletlere bu alanlarda özgürce hareket edebilmeleri için yeterli alan bırakılmalıdır ((BVerfG, Judgment of the Second Senate of 30 June 2009-2 BvE 2/08- paras. 252-253).

Maastricht Antlaşması ile getirilebildiğini ve o zamandan günümüze bu alandaki yetkilerin genişlemesinin neden aralıksız bir direnişle karşılaştığını açıklamaktadır⁵. Buna rağmen, Avrupa Birliği'nin ulusal ceza hukuku sistemlerini etkileyen yetkileri her zaman olmuştur. Zira özellikle 1980'li yıllar itibarıyla bir yandan AB İç Pazarı'nda sınırların kaldırılması, diğer yandan sınıraşan suçların hızla artması ceza hukukunun Avrupalılaştırılması ihtiyacını kuvvetlendirmiştir.

Ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramı çerçevesinde yapılan tartışmalar, kaçınılmaz olarak, Avrupa Birliği hukuku ve onun ulusal hukuk sistemleri üzerindeki etkisi ile ulus devletlerin çıkarlarının yan yana getirilmesini gerektirmektedir. Bu hususta yaşanan çatışmalar neticesinde günümüzde dahi ceza hukuku alanında hem Birlik hem de ulusal devletler tarafından desteklenen bir Avrupalılaşma politikası bulunmamaktadır.

Ceza hukuku alanında çıkarılan Avrupa Birliği mevzuatlarının üye devletlerin suç ve ceza politikalarına nasıl yansıtacağı meselesine devlet merkezli bir bakış, ulusal değerlerin ve özgürlüklerin çok fazla kayba uğrayacağı endişelerini beraberinde getirmektedir⁶. Bu endişeler neticesinde, ceza hukukunun Avrupalılaşmasına yönelik girişimlerin kontrol altında tutulabilmesi için Lizbon Antlaşması'nda olağandışı bazı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemelere örnek olarak; Birliğin ceza hukuku alanındaki yasama yetkilerinin direktiflerle sınırlandırılması, acil durum freni düzenlemesi, İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın özel statüsü, Avrupa Savcılığına katılan devletler için oybirliği şartının aranması gösterilebilir.

Bu endişelere karşılık şu soruyu sorma ihtiyacı ortaya çıkmıştır: Avrupa Birliği'nin ceza hukuku alanındaki amacı ve etkisi göz önüne alındığında, devletlerin ulusal egemenliklerinin korunması birincil endişe kaynağı olmalı

⁵ Bununla birlikte, ceza hukukunun Avrupalılaşması konusunda bütün üye devletlerin öncelikli olarak ulusal egemenlik kaygısı ile hareket ettiğini söyleyemeyiz. Örneğin Çek Anayasa Mahkemesi Lizbon Antlaşması'nın Çek Anayasasını ve ulusal egemenliğini ihlal edeceği yönünde başvuruları reddetmiştir. Bkz. Pl. ÚS 19/08: Treaty of Lisbon I, <https://www.usoud.cz/en/decisions/2008-11-26-pl-us-19-08-treaty-of-lisbon-i>, erişim tarihi 08.04.2022.

⁶ Jannemieke Ouwerkerk, "Criminal Justice beyond National Sovereignty. An Alternative Perspective on the Europeanisation of Criminal Law", *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, C. 23, (2015), s. 12.

mıdır? Bu soruyu Avrupa Birliği merkezli bir bakış açısı ile cevaplırsak yanıt olumsuz olur. Kanaatimizce de devletlerin ulusal egemenliklerine yönelik kaygılar, meselenin özünü göz ardı etmektedir. Avrupa Birliği'nin ulusal ceza hukuku sistemleri üzerindeki etkisi değerlendirilirken birincil kaygı, suçun önlenmesi ile bireylerin temel haklarının korunması arasında makul bir denge bulma arayışı olmalıdır⁷. Diğer bir ifade ile, Avrupa Birliği'nin ceza hukuku alanında çıkardığı her mevzuat öncelikle suçun önlenmesi ve ceza hukuku güvenceleri arasındaki denge çerçevesinde değerlendirilmelidir⁸. Bu nedenle, ceza hukukunun Avrupalılaşması sürecinde ulusal çıkarlar peşinde koşmanın önemsiz hale geldiğini iddia edebiliriz. Asıl mesele, Birlik sınırları içerisinde suçla mücadele ederken, demokratik karar alma sürecinin ve anayasal devletin temel ilkelerinin korunduğu, Avrupa ve uluslararası alan ile giderek daha çok etkileşimde bulunan bir ulusal sistemde, ceza hukukunun güvencelerinin nasıl sağlanacağıdır. Zira ceza hukukunun Avrupalılaşmasına duyulan ihtiyacın temel gerekçesi, suçla etkili bir mücadelenin ancak üye devletlerin (ve aday üye devletlerin) ceza hukuku sistemlerinin bütünleşmesi, uyumlaşması ve yakınlaşması yoluyla gerçekleşebileceği düşüncesidir. Ancak bu bütünleşmenin, uyumlaşma ve yakınlaşmanın ne kadar gerçekleştiği; diğer bir ifadeyle ceza hukukunun ne kadar Avrupalılaştığı, gelecekte ortak bir Avrupa Birliği ceza hukukunun mümkün olup olmadığı soruları çalışmanın konusunu oluşturmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının Avrupa Birliği'ne aday üye devletlerde nasıl gerçekleştiğinin belirlenmesinden ibarettir. Bu bağlamda ilk olarak, Türk hukuk sistemine etkisi çerçevesinde ceza hukukunun Avrupalılaşması ve ilişkili kavramlara yer verilecektir.

⁷ Benzer yönde görüş için bkz. Ouwerkerk, *Criminal Justice*, s. 30-31; John A.E. Vervaele, "The Europeanisation of Criminal Law and the Criminal Law Dimension of European Integration, *European Legal Studies*, C. 3, (2005), s. 3.

⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Ruhan Erdem, *Avrupa Birliği Hukuku'nun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri*, (Ankara: Seçkin, 2004), s. 211-213.

I. CEZA HUKUKUNUN AVRUPALILAŞMASI VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

A. Avrupalılaşma

Avrupalılaşma (Europeanisation), son yıllarda akademik literatürde sıklıkla kullanılan kavramlardan birisidir. Genel olarak, bir politik sistem Avrupa'ya ait bir Őeyden etkilenirse, bu durum "Avrupalılaşma" olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte, yaygın ve popöler kullanımının aksine üzerinde uzlaşılmış bir Avrupalılaşma tanımı bulunmamaktadır. Bu durumun başlıca sebebi, Avrupalılaşma kavramının birden fazla anlamlı bir doğaya sahip olmasıdır⁹.

Doktrindeki çoğunluk Avrupalılaşmayı, Avrupa bütünleşmesinin sebep olduğu iç (ulusal) değişimler bağlamında tanımlamaya çalışmaktadır¹⁰. Diğer bir ifade ile Avrupalılaşmayı, Avrupa bütünleşmesinin üye devletler üzerindeki tek yönlü etkilerine vurgu yaparak 'yukarıdan aşağıya 'doğru bir perspektiften yorumlamaktadırlar¹¹. Azınlık gruba göre ise Avrupalılaşma, ulusal anlamda politik, ekonomik ve sosyal aktörlerin supranasyonal düzeyde yeni bir kurumsal ve politik yapılanmaya (daha net bir ifade ile Avrupa Birliği'ne) yol ağtığı, aşağıdan yukarıya ilerleyen bir perspektiften gerçekteleřmektedir¹²". Kanaatimizce, Avrupalılaşmanın hangi perspektiften tanımlandığı önemli değildir. Zira toplumsal, kurumsal, hukuki ve politik alanlarda Avrupalılaşma etkisi ile meydana gelen değişimler incelendiğinde, Avrupalılaşmanın hem yukarıdan aşağıya hem de aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupalılaşma, tarihsel süreç içerisinde Avrupa Birliği'nin hem derinleşme hem de genişleme politikaları çerçevesinde ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu nedenle Avrupalılaşma kavramına yönelik ilk tanımların

⁹ Serhat Kaymas, "Türkiye'nin Avrupalılaşma Süreci ve Diplomasi Muhabirleri: Diplomasi Muhabirleri Türkiye'nin Avrupalılaşması Üzerine Nasıl Bir Katkı Sunabilirler?", *E-Journal of Intermedia*, C. 2, S. 1, (2015), s. 238.

¹⁰ Maarten P. Vink, "What is Europeanisation? And Other Questions on a New Research Agenda", *European Political Science*, (January 2005), s. 63.

¹¹ Nguyen Thi Thuy Hang, "Europeanization: Simply A Top-Down Process?", *Marmara Journal Of European Studies*, C. 19, S. 1, (2011), s. 135.

¹² Diğdem Soyaltın, *Avrupalılaşma ve Türkiye'nin Dönüşüm Süreci*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), s. 13.

1990'ların başından itibaren ortaya çıktığı görülmektedir. En erken tarihli tanımlardan birisi, 1994 yılında Landrech tarafından yapılmıştır. Buna göre Avrupalılaşma, AB'nin politik ve ekonomik dinamiklerinin, ulusal siyasetin ve politika oluşturmanın örgütsel mantığının bir parçası haline geldiği bir süreçtir¹³.

Erken tarihli tanımlardan bir diğeri ise, 1999 yılında Börzel tarafından yapılan tanımdır. Börzel'e göre Avrupalılaşma, iç politika alanlarının gittikçe artan bir şekilde Avrupa politika yapısına tabi kılındığı bir süreçtir¹⁴. Vink'e göre ise Avrupalılaşma, en genel anlamıyla Avrupa bölgesel bütünleşmesinin içe aktarımıdır¹⁵.

Yapılan bu tanımları yetersiz bulan ve eleştiren Radaelli'ye göre Avrupalılaşma, "resmi ve gayri resmi normların, prosedürlerin, politika paradigmalarının, stillerin, yapım yollarının; yapılması, yaygınlaştırılması, kurumsallaştırılması, ve ilk önce AB kararlarının alınmasında tanımlanan ve pekiştirilen, daha sonra ev içi söylem, kimlik, siyasi yapı ve kamu politikalarının mantığına dahil edilen normların ve inançların paylaşımı sürecidir"¹⁶. Bu bağlamda, Radaelli tarafından yapılan tanım itibarıyla Avrupalılaşma hem üye devletler hem de üye olmayan diğer devletler için kullanılabilir bir kavramdır¹⁷.

Olsen ise, "The Many Faces of Europeanization" isimli çalışmasında, Avrupalılaşma kavramını, bu konuda yapılan tüm tanımları içine alacak şekilde genişleterek ele almıştır. Olsen'e göre, Avrupalılaşmayı tanımlamak için atılacak ilk adım, Avrupalılaşma terimiyle değinilen farklı fenomenleri yani terimin farklı kullanım biçimlerini birbirinden ayırtmak olmalıdır¹⁸. Bu amaçla, Avrupalılaşmanın beş farklı kullanım biçimini tespit etmiştir.

¹³ Elizabeth Bomberg, John Peterson, "Policy Transfer and Europeanization: Passing the Heineken Test?", *Queen's Papers on Europeanization*, C. 2, (2002), s. 3.

¹⁴ Vink, what is eu ropeanisation, s. 64.

¹⁵ Maarten P. Vink and Paolo Grazian, "Challenges of a New Research Agenda", in the *Europeanization: New Research*, ed. Paolo Graziano, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008), s. 7.

¹⁶ Vink, what is europeanisation, s. 64.

¹⁷ Vink, what is europeanisation, s. 64.

¹⁸ Johan P. Olsen, "The Many Faces of Europeanization", *JCMS*, C. 40. S. 5, (2002), s. 923.

Bunlar; “dış sınırlardaki değişimler olarak Avrupalılaştırma¹⁹, Avrupa düzeyindeki kurumların geliştirilmesi olarak Avrupalılaştırma²⁰, ulusal yönetim sistemlerinin merkezi etkisi olarak Avrupalılaştırma²¹, siyasi organizasyon biçimlerinin dışa ihracı olarak Avrupalılaştırma²² ve siyasi birleşme projesi olarak Avrupalılaştırma²³” şeklinde sayılabilir.

Türkiye’de Avrupalılaştırma konusunda yapılan çalışmaların tarihi çok eskiye gitmemektedir. Bu çerçevede, öncelikle Türk Dil Kurumu tarafından yapılan tanıma değinmek gerekirse; Avrupalılaştırma, “Avrupalılaştırma

¹⁹ *Dış sınırlardaki değişimler olarak Avrupalılaştırma*, bir yönetim sisteminin bölgesel olarak genişlemesine ve bir kıta olarak Avrupa'nın ne dereceye kadar tek bir siyasi alan haline geldiğine işaret eder (Olsen, a.g.e., s. 923). Diğer bir ifadeyle, dış sınırlardaki değişimler olarak Avrupalılaştırma Avrupa Birliği “genişleme” yoluyla büyüdükçe gerçekleşmektedir. Bu durumda, Avrupa Birliği’ne üye olan her yeni devlet, Avrupalılaştırma sürecini devam ettirmektedir.

²⁰ *Avrupa düzeyindeki kurumların geliştirilmesi olarak Avrupalılaştırma*, belirli ölçüde koordinasyon ve tutarlılık sağlayan toplu eylem kapasitesi ile bir merkez oluşturma anlamına gelmektedir (Olsen, a.g.e., s. 923). Bu tarz bir Avrupalılaştırma, resmi yönetim kurumlarına ve (kurucu ilkelere, yapılar ve uygulamalara dayanan) normatif bir düzene hem bağlayıcı kararlar alma ve yürürlüğe koyma hem de bu kararlara uymayanlara karşı yaptırım uygulama imkanı sağlamaktadır (Olsen, a.g.e., s. 923). Bu anlamı itibariyle Avrupalılaştırmaya göre Avrupa Birliği, Antlaşmalarla münhasıran kendisine devredilen alanlarla ve yetkilerle sınırlı olmak kaydıyla bağlayıcı tasarruflarda bulunma hakkına sahiptir. Bir üye devlet, bağlayıcı AB tasarruflarına uygun hareket etmezse ABAD nezdinde açılacak bir dava da dahil olmak üzere çeşitli yaptırımlarla karşılaşabilir.

²¹ *Ulusal yönetim sistemlerinin merkezi etkisi olarak Avrupalılaştırma*, farklı yönetim seviyeleri arasındaki sorumlulukların ve yetkilerin bölünmesini içerir. Bu anlamı itibariyle Avrupalılaştırma, ulusal ve alt ulusal yönetim sistemlerinin, bir siyasi Avrupa merkezine ve Avrupa genelinde geçerli normlara uyarlanması anlamına gelmektedir (Olsen, a.g.e., s.923, 924).

²² *Siyasi organizasyon biçimlerinin dışa ihracı olarak Avrupalılaştırma*, Avrupa’nın dünya düzeninde daha fazla etkiye sahip olması amacıyla Avrupa’ya özgü siyasi organizasyon ve yönetim biçimlerinin, özellikle Avrupalı olmayan kurum ve yönetim sistemleri hedef alınarak, Avrupa dışındaki bölgelere ihraç edilmesi anlamına gelmektedir (Olsen, a.g.e., s. 924).

²³ *Siyasi birleşme projesi olarak Avrupalılaştırma*, hem bölgesel alana, merkez oluşturmaya ve ulusal uyuma hem de Avrupa’daki gelişmelerin Avrupa dışındaki bölgelerin yönetim sistemlerini ve olaylarını nasıl etkilediğine ve bunlardan kendisinin nasıl etkilendiğine bağlı olarak Avrupa’nın daha birleşik ve daha güçlü bir siyasi oluşum haline gelme derecesidir (Olsen, a.g.e., s. 924).

durumudur²⁴”. Avrupalılaşmak ise, “Avrupalıların düşünce, davranış ve yaşantılarını benimsemektir²⁵”. Görüldüğü üzere, TDK tarafından yapılan bu tanımlar Avrupalılaşmanın kurumsal yapı ve yönetim sistemleri üzerindeki etkilerini değil, Avrupa’nın etkisi ile meydana gelen kültürel ve toplumsal dönüşümleri esas almaktadır.

Türk doktrininde ise Avrupalılaşma kavramının daha çok Avrupa Birliği ile bağlantılı olarak ele alındığı ve tanımlandığı görülmektedir. Örneğin Yazgan’a göre Avrupalılaşma, genel anlamı itibarıyla “AB etkisi ile meydana gelen değişimdir²⁶”. Buna benzer bir tanım yapan Yıldız’a göre Avrupalılaşma, “Avrupa Birliği’ne uyum” demektir²⁷. Yine benzer olarak Erdenir Avrupalılaşmayı, “katılım sürecinde bir aday ülkenin, AB’nin politika, uygulama ve yapılarını üstlenerek geçirmekte olduğu politik, yasal, kurumsal ve toplumsal dönüşüm süreci”olarak tanımlamıştır²⁸.

Yukarıdaki verilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere, Avrupalılaşma kavramını Avrupa Birliği’nden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Bununla birlikte Avrupalılaşma, her ne kadar tarihsel süreç içerisinde AB’nin hem derinleşme hem de genişleme politikaları çerçevesinde ortaya çıkmış bir kavram olsa da yalnızca Avrupa Birliği’ne özgü bir süreç değildir. Avrupa bölgesi sınırları içerisinde yaşanan; toplumsal, kurumsal, politik ve yasal alanlarda işbirliğini, uyumlaşmayı ve yakınlaşmayı gerektiren her etki, olay ve değişim Avrupalılaşmaya katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği’nin yanı sıra Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de Avrupalılaşma sürecine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu nedenle, kanaatimizce, Avrupalılaşmayı Avrupa Birliği’nin etkisiyle gerçekleşen değişimlerle sınırlı bir şekilde tanımlamayıp, çerçeveyi daha geniş tutmak daha yerinde bir tanım yapılabilmesine imkan sağlayacaktır.

²⁴ <http://www.tdk.gov.tr>, erişim tarihi 19.05.2022.

²⁵ <http://www.tdk.gov.tr>, erişim tarihi 19.05.2022.

²⁶ Hatice Yazgan, “Bir Kavramsal Çerçeve Olarak ‘Avrupalılaşma’: Kapsam, Gereklilik ve Sınırlar”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 4, (2012), s. 123.

²⁷ Naciye Yıldız, “Türkiye’nin Avrupalılaşması”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 44, S. 4, (2011), s. 69.

²⁸ F.H. Burak Erdenir, “Uzun İnce Bir Yol: Türkiye’nin Avrupalılaşma Süreci”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 12, S. 45, (2015), s. 23.

B. Ceza Hukukunun Avrupalılaşması

Avrupa Birliği'nin ceza hukuku alanında açık bir yasama yetkisine sahip olmasından bu yana, ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramı birçok akademik çalışmaya konu olmaktadır. Yapılan bu çalışmalarda bir yandan kuvvetler ayrılığı, AB hukukunun genel ilkelerine saygı, temel hak ve özgürlüklerin korunması gibi geleneksel AB hukuku tartışmalarının ceza hukuku özelinde nasıl gerçekleşeceğine dair sorulara yanıt aranırken; diğer yandan ceza hukukunun Avrupalılaşmasının kanunilik ilkesi, suçun unsurları ve yaptırımları gibi geleneksel ceza hukuku kavramları, ilkeleri ve teorileri üzerindeki etkisi araştırılmaktadır²⁹.

Dahası, yapılan akademik çalışmalarda, bilimsel ve politik tartışmalarda ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramının meşruiyeti sürekli olarak sorgulanmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni, söz konusu kavramın hem birey-devlet arasındaki ilişkiyi³⁰ (ve bunun AB düzeyinde yansımaları³¹) hem

²⁹ Irene Wieczorek, "Punishment, Deprivation of Liberty and the Europeanization of Criminal Justice", *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, C. 25, S. 6, (2018), s. 651.

³⁰ Birincisi, ceza ve ceza muhakemesi hukuku kamu otoritesi ile suç teşkil eden fiilin faili arasındaki ilişkileri etkilemektedir. Şöyle ki, ceza muhakemesinin süjelerinden hakimlik, savcılık, kolluk gibi makamlar failerin gözünde devleti temsil etmektedir. Bu nedenle bu makamları işgal eden kişilerin suç failleriyle olan etkileşimlerinin kalitesi, sahip oldukları kamu otoritesinin meşruiyeti üzerindeki algıları zorunlu olarak etkilemektedir. İkincisi, ceza kanunlarında yer alan suç tipleri ve yaptırımları bireylere, kamu otoritesi tarafından hangi davranışlara müsamaha gösterilmediğinin mesajını iletmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Wieczorek, Punishment, s. 653.

³¹ Avrupa Birliği suç ve ceza konularında Birlik sınırları içerisinde belirli standartlar geliştirmek ve böylece ulusal ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve ceza infaz hukuku sistemleri arasındaki farklılıkları azaltmak amacıyla bir dizi yumuşak ve katı AB hukuku enstrümanı kabul etmiştir (Merve İnan Orman, *Avrupa Birliği'nde Organize Suçluluk Mevzuatlarının Uyumlaştırılması ve Yakınlaştırılması*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 28). Dahası, sınıraşan suçlarla daha etkin bir mücadele için üye devletler arasında cezai konularda yargısal işbirliğini güçlendirmeye yönelik çeşitli düzenlemeler ve kurumlar oluşturmuştur. Üye devletler arası işbirliği ise, ceza muhakemesinin süjelerinin çoğalması (örneğin ortak bir soruşturmaya dahil olan farklı üye devletlerden savcılar) sonucunu doğurmuştur. Birden fazla üye devlete ait ceza muhakemesi süjesinin mevcudiyeti, bir yandan suç faillerinin ve mağdurlarının temel haklarını korumanın hangi devletin sorumluluğunda olduğu, diğer yandan cezaların amacı ile suç failinin

de üye devletlerin ulusal egemenliklerini (ve üye devletler ile AB arasındaki ilişkiyi ve güç dengesini) kapsamaktadır³². Bu sebeple, ceza hukukunun Avrupalılaşması sürecinde bir yandan üye devletlerin ulusal egemenliklerini koruma kaygılarına, diğer yandan ceza hukuku alanında Birlik düzeyinde duyulan işbirliği ihtiyacına cevap verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca tüm bu gelişmeler karşısında bireyin konumu göz önünde bulundurularak, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmaya çalışılmaktadır³³.

Öğretide, ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramı yerine “Avrupa ceza hukuku (*European criminal law*)”, “Avrupa Birliği ceza hukuku (*European Union criminal law*)”, “AB ceza hukuku (*EU criminal law*)” gibi farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir³⁴. İlk bakışta farklı anlamları olduğu düşünülse dahi, kanaatimizce, yapılacak hukuki bir inceleme neticesinde söz konusu terimlerin aynı anlam ve çağrışımları içerdiği anlaşılmaktadır³⁵. Bununla birlikte, bizim de tarafı olduğumuz görüşe göre; AB ceza hukuku, Avrupa ceza hukuku gibi kavramların kullanılması yanıltıcıdır³⁶. Zira, günümüzde dahi, Birliğin kapsamlı ve tekelleşmiş bir ceza hukuku normu

temel hakları arasındaki çatışmanın nasıl çözümlenebileceği tartışmalarını gündeme getirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Irene Wieczorek, “EU Constitutional Limits to the Europeanization of Punishment: A Case Study on Offenders 'Rehabilitation”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, S. 25, C. 6, (2018), s. 656.

³² Valsamis Mitsilegas, *EU Criminal Law*, (Portland: Hart Publishing, 2009), s. 1.

³³ Mitsilegas, a.g.e., s. 1; Wieczorek, *EU Constitutional Limits*, s. 656, 659.

³⁴ Önceleri öğretilerde AB ceza hukuku, Avrupa Birliği ceza hukuku, Avrupa ceza hukuku terimlerine karşı şüphe ile yaklaşmış olsa dahi, son yıllarda yapılan akademik çalışmalarda bu terimlerin kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir. Bkz. Davor Raus, *EU Criminal Law in the Lisbon Treaty*, (Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2012); Mariana Chaves, *The Evolution of European Union Criminal Law (1957-2012)*, (London: The London School of Economics and Political Science, Doktora Tezi, 2012); Nadja Long, “Towards a European Criminal Law Code?”, http://aei.pitt.edu/33502/1/20110912111748_EipascopeSpecialIssue_Art10.pdf, erişim tarihi 21.05.2022, ss. 49-52; Gülşah Bostancı Bozbayındır, *Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği Ceza Hukuku*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019); Mustafa Ruhan Erdem, “Lizbon Antlaşması ve Avrupa Ceza Hukuku'nun Geleceği”, *Journal of Yaşar University*, Özel Sayı (Aydın Zevkliiler Armağanı), C. 8, (2013), ss. 1019-1098.

³⁵ Kavramsal tartışmalara ilişkin daha fazla bilgi için bkz. Erdem, *Lizbon Antlaşması*, s. 1023-1024; İnan Orman, a.g.e., s. 6-7.

³⁶ Erdem, *Lizbon Antlaşması*, s. 1023.

koyma yetkisinin bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle, ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramının kullanılmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Öte yandan, yaygın ve popüler kullanımına rağmen, ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramının üzerinde uzlaşmış, kesin bir tanımı da bulunmamaktadır. Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramından anlaşılması gereken, hem Avrupa Birliğinin hem de üye devletlerin yetkili organlarının çıkarmış oldukları mevzuat ve içtihatların tamamını içeren, çok katmanlı, karma bir hukuk sistemidir³⁷. Diğer bir görüşe göre ise ceza hukukunun Avrupalılaşması, “*gerek ceza hukuku açısından önem taşıyan uluslararası sözleşme ve Birlik hukuku; gerekse Birlik hukukunun etkisinde olan ulusal ceza hukukunu içeren üst bir kavramdır*”³⁸. Kanaatimizce, ceza hukukunun Avrupalılaşması Birliğin kendi çıkarlarını -özellikle ekonomik çıkarlarını- korumak ve organize suçluluk, uyuşturucu ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi sınıraşan suçlarla etkili biçimde mücadele etmek için üye devletlerin (ve bazı durumlarda aday üye devletlerin) ulusal ceza hukuku sistemlerine etkide bulunması anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle ceza hukukunun Avrupalılaşması; projeler, programlar, yeşil kitaplar, çerçeve kararlar, direktifler gibi çeşitli AB enstrümanları vasıtasıyla ulusal ceza hukuku sistemlerinin uyumlaştırılması ve yakınlaştırılması, cezai konularda işbirliğinin yoğunlaştırılması sürecidir.

Yapmış olduğumuz bu tanımdan çıkarılabilecek ilk sonuç, ceza hukukunun Avrupalılaşması kavramını Avrupa Birliği’nden bağımsız olarak düşünmenin mümkün olmamasıdır. Bu durumun başlıca nedenlerinden birisi, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının “tarihsel süreç içerisinde Antlaşmalar, Antlaşma revizyonları ve Adalet Divanının içtihatları yoluyla yavaş yavaş ortaya çıkmış, değişmiş ve gelişmiş bir süreç”³⁹ olmasıdır⁴⁰. Diğer bir nedeni

³⁷ Andre Klip, *European Criminal Law*, 2. b., (Cambridge: Intersentia Publishing, 2012), s. 1.

³⁸ Erdem, Lizbon Antlaşması, s. 1024.

³⁹ Günümüzde dahi gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir. Ancak belirtmek isteriz ki, ceza hukukunun Avrupalılaşması sürecinde ortaya çıkan her gelişmeyi bir makale boyutunda, bütün yönleri ile ele alma imkanımız bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı da, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının, Avrupa Birliği’ne aday üye devletlerde nasıl gerçekleştiğinin belirlenmesinden ibarettir.

⁴⁰ Ceza hukukunun Avrupalılaşması üç döneme ayrılarak incelenebilir (Edita Gruodyte and Ingrida Kairiene, “The Europeanisation of Criminal Law in the

ise, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının Birlik ilke ve politikalarından etkilenecek, eşleştirme projelerinin de aralarında yer aldığı çeşitli AB enstrümanları vasıtasıyla şekillenen bir kavram olmasıdır.

Member States”, *Administrativa un Kriminala Justicija*, C. 2, S. 47, (2009), s. 32). Birinci dönem, Avrupa Toplulukları’nın kuruluşundan (1957) Maastricht Antlaşması’na (1992) kadar olan dönemdir. İkinci dönem, Maastricht Antlaşması’ndan Lizbon Antlaşması’na (2008) kadar olan dönemdir. Son dönem ise, Lizbon Antlaşmasından günümüze kadar gelen dönemdir. 7 Şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşması’ndan önce, Avrupa Toplulukları ceza hukuku alanında açık bir yasama yetkisine sahip değildi; zira bu alan, yukarıda da bahsi geçtiği üzere, devletlerin ulusal egemenliklerinin merkezinde kabul ediliyordu (Spyridon Karanikolas, *The Impact of EU Criminal Law on the Greek Criminal Justice System*, (London: University of London Queen Mary, Doktora Tezi, 2011), s. 133; İnan Orman, a.g.e., s. 32-33). Ancak 1990’da Schengen bölgesinin kurulması ve Avrupa Birliği genelinde iç sınır kontrollerinin kaldırılmasıyla birlikte üye devletler arasında ceza hukuku alanında -özellikle iç sınırları aşan organize suçlarla, en yaygın olarak uyuşturucu ticareti, insan ticareti ve kara para aklama suçlarıyla mücadele konularında- işbirliğini artırma ihtiyacı doğmuştur (Ouwerkerk, a.g.e., s. 15). Bu ihtiyaç neticesinde cezai konularda polis ve adli işbirliğine ilişkin düzenlemeler 1992 Maastricht Antlaşması’nın hükümetler arası işbirliğine dayananan Üçüncü Sütununa (adalet ve içişleri sütununa) dahil edilmiştir (https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2016/12/12-09-2016-the-maastricht-treaty-an-impetus-for-the-cohesion-policy, erişim tarihi 27.05.2022; Vervaele, a.g.e., s. 12). 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanıp 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, Avrupa Birliği’nin sütunlu yapısını korumuştur; ancak Birliğin ceza hukuku alanındaki yetkilerini, yeni kurulan ‘Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı’yla birlikte önemli ölçüde genişletmiştir. 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanıp, 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ise, üç sütunlu yapıyı kaldırmış ve ceza hukuku alanını Birliğin supranasyonal yasama yetkisine dahil etmiştir (Andrea Biondi, Piet Eeckhout and Stefanie Ripley, *EU After Lisbon*, (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 332; <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>, erişim tarihi 28.06.2022; Vervaele, a.g.e., s. 15). Ancak Lizbon Antlaşması sonrası dahi, Birliğin ceza hukuku alanında münhasır yetkileri bulunmamaktadır. Ceza hukuku, Birliğin paylaşılan yetkiler kataloğuna dahildir (ABİA md. 4/2-j). Birliğin bu alanlarda sahip olduğu yetkiler ise kısaca ceza hukukunun uyumlaştırılması, yakınlaştırılması ve karşılıklı tanıma ilkesi olarak sıralanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ripley, a.g.e., s. 332-333; İnan Orman, a.g.e., s. 21-24; Erdem, Lizbon Antlaşması, s. 1032-1084; Ouwerkerk, a.g.e., s. 18-20; Gruodyte, Kairiene, a.g.e., 37-38.

Yapmış olduğumuz tanımdan çıkan diğer bir sonuç ise, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının yalnızca mevcut üye devletler ile sınırlı olmamasıdır. Aday üye devletlerin Birliğe tam üyelikten önce yerine getirilmesi gereken koşulları sağlama kararlılıkları, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının Birlik sınırları dışında da gerçekleşebileceğinin bir göstergesidir.

C. Koşulsallık

Ceza hukukunun Avrupalılaşmanın kavramsal çerçevesini genel hatları ile oluşturduktan sonra cevaplanması gereken, ceza hukukunun Avrupalılaşmasının nasıl gerçekleştirileceği sorusudur. Bu soruya üye devletler ve aday üye devletler açısından ayrı ayrı cevap vermek gerekmektedir. üye devletler için, Birliğin supranasyonal yetkisine dâhil alanlarda yaptırımlar söz konusu iken, aday üye devletler için temel Avrupalılaşma mekanizması “koşulsallık” (*Conditionality*) kavramıdır.

AB literatürü çerçevesinde *koşulsallık*, “aday ülkelerin, AB’ye tam üye olmaları için yerine getirmeleri gereken koşullar” olarak tanımlanabilir⁴¹. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, koşulsallık mekanizması bir yanda “koşulları uygulayan aktörü” diğer yanda ise “koşullara tabi olan aktörü” içermektedir. Koşulsallık, koşullara tabi olan aktörün tam bir itaatini gerektirmektedir⁴². Örnek verecek olursak; Avrupa Birliği’ne tam üye olmak isteyen bir devletin, Birlik tarafından kendisine karşı ileri sürülen tüm koşulları kabul etmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, AB koşulsallığı, “Kopenhag kriterlerinin” aday üye devletler tarafından yerine getirilmesini gerekli kılmaktadır⁴³.

Avrupa Konseyi, 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi’nde, Avrupa Birliği’ne aday devletlerin tam üyeliğe kabul edilebilmeleri için yerine getirmeleri gereken birtakım ölçütler belirtmiştir⁴⁴.

⁴¹ Mehmet Zahid Sobacı, “Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği Bağlamında Türkiye’de Reform Üzerine Bir Analiz”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 10, N. 1, (2011), s. 88.

⁴² Sobacı, *Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği*, s. 89.

⁴³ Sobacı, *Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği*, s. 89.

⁴⁴ European Council, European Council in Copenhagen 21-22 June 1993, Conclusion of the Presidency, 1/S-93, https://www.ab.gov.tr/files/_files/Zirve_Bildirileri/co_en_1993.pdf, erişim tarihi 30.05.2022.

Avrupa Birliği'ne üyeliğin ön koşulu olan ve Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan bu ölçütler üç grup altında toplanabilir: Siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve Avrupa Birliği Müktesebatına uyum⁴⁵.

(1) *Siyasi kriterler*, esas olarak demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygıyı ve azınlıkların korunmasını teminat altına alan kurumların istikrarını sağlamayı kapsamaktadır.

(2) *Ekonomik kriterler*, esas olarak iki temel ekonomik hususu, işleyen bir serbest piyasa ekonomisinin varlığını ve AB içinde rekabet baskısına dayanabilme kapasitesini kapsamaktadır.

(3) *Avrupa Birliği müktesebatına uyum* ise esas olarak Avrupa Birliği'nin siyasi, ekonomik ve parasal birlik hedeflerine uygun bir şekilde, Birlik mevzuatını ve bundan kaynaklanan üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme kapasitesini kapsamaktadır. Bu bağlamda, aday devletler Avrupa Birliği müktesebatını sadece benimsemekle yükümlü olmayıp, müktesebatı etkili biçimde uygulayacak hukuki ve idari kapasiteye de sahip olmalıdır.

Kopenhag kriterleri, Avrupa Birliği'ne aday devletlerin siyasi, ekonomik ve hukuki yapısına müdahale etme imkânı vermektedir. AB, Kopenhag kriterleri çerçevesinde, kendi ilke ve değerleri doğrultusunda kurumsal, hukuki ve ekonomik reformlar hazırlamakta ve bunların aday devletler tarafından hayata geçirilmesini beklemektedir. Böylece, AB koşulsallığı, Avrupalılaşma için kullanılan temel mekanizmalardan birisi haline gelmektedir.

Türkiye, 31 Temmuz 1959 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğuna ortaklık başvurusunda bulunduğu zamandan günümüze⁴⁶, Kopenhag kriterleri

⁴⁵ European Council in Copenhagen 1993, Conclusion of the Presidency, s. 12-13.

⁴⁶ Türkiye-AB ilişkileri 31 Temmuz 1959 yılında başlamıştır. 12.09.1963 tarihinde imzalanıp, 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması ile bu ilişkinin kapsamı ve hukuki temeli belirlenmiştir. Ankara Antlaşması, Türkiye'nin Topluluğa üyeliği için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç evre öngörmüştür. 13.11.1970 tarihinde imzalanıp 01.01.1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile birlikte Ankara Antlaşması'nda öngörülen hazırlık dönemi sona ermiş, geçiş dönemi başlamıştır. Ancak 12 Eylül askeri darbesinin ardından Türkiye-AB ilişkileri resmen askıya alınmıştır. Sivil hükümetin kurulmasından sonra Türkiye, Ankara Antlaşması ile öngörülen evrelerin tamamlanmasını beklemeksizin, 14.04.1987 tarihinde üyelik

ve Müzakere Çerçeve Belgesi'nde yer alan fasıllar⁴⁷ kapsamında, kurumsal, hukuki ve ekonomik reformlara ilişkin yeni yasal düzenlemeleri kabul etmekte ve yürürlüğe koymaktadır. Avrupa Komisyonu, 1998 yılı itibariyle aday devletlerin, bu bağlamda Türkiye'nin, Kopenhag kriterlerine uyum konusunda gösterdiği gelişmeleri, yıllık olarak değerlendiren ve 2016 yılına kadar "İlerleme Raporu", sonrasında ise "Ülke Raporu" olarak adlandırılan raporlar ile açıklamaktadır⁴⁸. Aday statüsünde olan Türkiye için 1998 yılından 2021 yılına kadar 23 adet İlerleme Raporu yayımlanmıştır⁴⁹.

başvurusunda bulunmuştur. 10-11 Aralık 1999 tarihinde yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmıştır. 03.10.2005 tarihinde ise Türkiye resmen AB'ye üyelik müzakerelerine başlamıştır. Daha fazla bilgi için bkz. https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html, erişim tarihi 02.06.2022.

⁴⁷ Müzakere Çerçeve Belgesi'nde, Türkiye'nin AB üyeliği için 35 fasıl belirlenmiştir. Bu fasıllardan "Yargı ve Temel Haklar" başlıklı 23. fasıl ile "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" başlıklı 24. fasıl çalışmamız açısından önemlidir. 23. fasılın kapsamı, "yargı ve temel haklar alanındaki AB politikaları ile Birliğin özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak korunması ve geliştirilmesi; bu bağlamda AB üyeliği için aday ülkelerin bağımsız ve etkin çalışan bir yargı tesis etmeleri; hukukun üstünlüğü ilkesinin korunması bakımından mahkeme kararlarının tarafsızlığı, bütünlüğü ve yüksek standardı; adil yargılanma hakkının tesisi için yasal güvenceler ve yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadeledir". 24. fasılın kapsamı ise "Avrupa Birliği'nin dış sınırlar, adli işbirliği, polis işbirliği, vize politikası, uluslararası koruma, göç, örgütlü suçlarla mücadele alanlarındaki müktesebat ve politikalarıdır". Ancak bu fasıllar, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından 08.12.2009 tarihinde tek taraflı olarak bloke edilmiştir. Bu nedenle 2009'dan günümüze bu fasıllarda bir ilerleme sağlanamamıştır. Fasıllara ilişkin daha fazla bilgi için bkz. https://www.ab.gov.tr/katilim-muzakerelerinde-mevcut-durum_65.html, erişim tarihi 04.06.2022.

⁴⁸ İlerleme Raporları, 2005 yılına kadar "Regular Report", 2005 yılı itibariyle "Progress Report" ismi ile yayımlanmıştır. 2016 yılı itibariyle ise Ülke Raporu (Turkey Report 2021) olarak yayımlanmaktadır. Bkz. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en, erişim tarihi 03.08.2021.

⁴⁹ https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, erişim tarihi 04.06.2022.

D. Politika Transferi

Koşulsallık kavramı açıklandıktan sonra, cevaplanması gereken, AB koşulsallığının etkinliğinin nasıl sağlanacağı meselesidir. Bu soru bağlamında karşımıza çıkan kavram, “politika transferidir” (*policy transfer*).

Politika transferi, farklı siyasal sistemler arasında fikir, politika ve politika araçlarının alışverişine ilişkin kamu yönetimi ve kamu politikası literatürdeki önemli kavramlardan birisidir⁵⁰. Söz konusu kavram ilk olarak, 1980’lerin sonu ve 1990’ların başında, “öğrenme”, “ders çıkarma” ve “uluslararası politika yakınsaması” gibi kamu politikaları alanında halihazırda geliştirilmekte olan birtakım akademik çalışma ve tartışmada kullanılmıştır⁵¹. Bu bağlamda, 1996 yılında Dolowitz ve Marsh tarafından ortaya konulan tanıma göre politika transferi, “belirli bir zaman veya mekandaki kurumlara, yönetsel düzenlemelere ve politikalara ilişkin bilginin, başka bir zaman veya mekandaki kurumların, yönetsel düzenlemelerin ve politikaların geliştirilmesinde kullanıldığı bir süreç” olarak tanımlanabilir⁵².

Politika transferi, çağdaş politika oluşturma sürecinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Bu durumun başlıca sebebi, küreselleşme süreciyle birlikte mevzuatların sayısının ve değişiminin önceki dönemlere göre daha hızlı ve büyük olmasıdır⁵³. Küreselleşme süreciyle birlikte yoğunluğunu arttıran bu baskılar karşısında hükümetler, diğer devletlerin politika fikirlerine, kurumsal reformlarına ve mevzuatlarına birer kaynak gözüyle bakmaya başlamışlardır⁵⁴. Bu nedenle, politika transferi kavramı devletlerin birbirleriyle yakın ilişkilerde bulunmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede politika transferi, bir devletin politika yapıcılarının diğer

⁵⁰ Simon Bulmer, David Dolowitz, Peter Humphreys and Stephen Padgett, *Policy Transfer in European Union Governance ‘Regulating the utilities’*, (Oxon, Routledge, 2007), s. 4.

⁵¹ Osmany Porto de Oliveira and Carlos Aurélio Pimenta de Faria, “Policy Transfer, Diffusion and Circulation”, *Research Traditions and the State of the Discipline in Brazil*, *Novos Estud. Cebrap, São Paulo*, C. 36, (2017), s. 16.

⁵² David Dolowitz and David Marsh, “Who Learns What From Whom: A Review of the Policy Transfer Literature”, *Political Studies*, C. XLIV, (1996), s. 344.

⁵³ David Dolowitz, Stephen Greenwold and David Marsh, “Policy Transfer: Something Old, Something New, Something Borrowed, But Why Red, White And Blue?”, *Parliamentary Affairs, Oxford Journals*, C. 52, (1999), s. 719.

⁵⁴ Dolowitz, Greenwold, Marsh, *Policy Transfer: Something old*, s. 719.

devletlerin politikalarını, kurumlarını analiz etmeleri sonucunda ulaştıkları bilgiler ışığında kendi devletindeki politika ve kurumlarını yeniden yapılandırmasını kapsayan bir olgudur⁵⁵.

Politika transferi; “gönüllü politika transferi⁵⁶” ve “zorlayıcı politika transferleri (koşulsallık transferi/yükümlü politika transferi)” olarak iki alt türe ayrılmaktadır⁵⁷. Siyasi aktörlerin özgür seçimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan gönüllü politika transferi (voluntary policy transfer), bir devletteki siyasi aktörlerin bir veya birden fazla devletin politika ve kurumlarından dersler çıkardıklarını ve daha sonra bunları kendi politika ve kurumlarına uyguladıkları bir süreci ifade etmektedir⁵⁸. Bu nedenle, gönüllü politika transferi yerine “ders çıkarma (lesson drawing)” terimini kullanan yazarlar da bulunmaktadır⁵⁹. Gönüllü politika transferi, halihazırda başka bir devlette etkili bir şekilde uygulanmakta olan bir politikanın, programın ya da kurumun taranmasıyla başlar; söz konusu politikanın, programın ya da kurumun kendilerine aktarılması durumunda ne olacağının ileriye dönük bir değerlendirilmesi ile sona erer⁶⁰. Bu değerlendirme, bazı durumlarda, nasıl devam edilmemesi gerektiğine yönelik “olumsuz bir ders çıkarma” şeklinde de sonuçlanabilir⁶¹.

Çalışmamız açısından önem arz eden politika transferi türü ise, “yükümlü politika transferi” olarak da ifade edilen zorlayıcı politika transferidir

⁵⁵ Mehmet Zahid Sobacı, *İdari Reform ve Politika Transferi ‘Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı’*, (Bursa: Dora, 2014), s. 68.

⁵⁶ “1889 tarihli İtalyan Zanardelli Yasası” esas alınarak hazırlanan ve 1 Mart 1926 tarihinde kabul edilip 13 Mart 1926 tarihinde yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Alman Ceza Kanunu’ndan ve Alman ceza doktrininden esinlenilerek hazırlan ve 26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilip 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, gönüllü politika transferinin tipik örneklerindedir.

⁵⁷ Mehmet Zahid Sobacı, “Politika Transferi Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yayılması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü”, *Sosyo Ekonomi*, C. 16, S. 16, (2011), s. 195, 196.

⁵⁸ Dolowitz, Marsh, Who Learns, s. 344, 346-347.

⁵⁹ Richard Rose, “What is Lesson-Drawing?”, *Journal of Public Policy*, C. 11, S.1, (1991), ss. 3-30.

⁶⁰ Rose, a.g.e., s. 3.

⁶¹ Dolowitz, Marsh, Who Learns, s. 344.

(coercive policy transfer). Zorlayıcı politika transferi, “bir uluslararası ya da uluslarüstü örgüte üye olan devletlerin, üye olmaktan kaynaklanan yükümlülüklerinin bir parçası olarak, belirli politika ve programları benimsemek zorunda kalması” olarak tanımlanabilir⁶². Bu anlamda, yükümlü politika transferinin en tipik örneği Avrupa Birliği’dir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği tüzükler ve direktifler vasıtasıyla supranasyonal yasama yetkisini kullanırken; Adalet Divanı üye devletleri AB’nin çıkarmış olduğu politik direktiflerini benimsemeye zorlamaktadır. Aday üye devletler ise, Kopenhag kriterlerinde ve müzakere çerçeve belgelerinde belirtilen, Birliğin ilke ve politikaları doğrultusunda hazırlanan reformları çeşitli enstrümanlar vasıtasıyla hayata geçirmeye zorlanmaktadır.

II. BİR POLİTİKA TRANSFERİ ARACI OLARAK EŞLEŞTİRME PROJELERİ

A. Tarihsel Arka Planı

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından Avrupa Birliği, Kopenhag kriterleri temelinde, Orta ve Doğu Avrupa devletleriyle genişleme ve derinleşme sürecine girmiştir. Söz konusu kriterler -yukarıda da bahsi geçtiği üzere- siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve Avrupa Birliği Müktesebatına uyum şeklinde üç başlıkta gruplandırılmıştır. 1995 yılında Essen’de, Komisyon tarafından “Katılım Öncesi Stratejisi” çerçevesinde kabul edilen ‘Beyaz Kitap’ta ise, aday devletlerin yalnızca Avrupa Birliği müktesebatını iç hukuka aktarmakla yükümlü olmadıkları; ayrıca, müktesebatı etkili biçimde uygulayacak ve yürütecek adli ve idari kurumsal kapasiteye de sahip olmaları gerektiği belirtilmiştir⁶³. Benzer talepler, Aralık 1995’te Madrid’de, Haziran 2000’de Feira’da düzenlenen Zirveler’de tekrarlanmış ve aday üye devletlerdeki kurumsal eksikliklerin genişlemenin önünde büyük bir engel olduğu endişeleri dile getirilmiştir.

⁶² Sobacı, Politika Transferi, s. 196. Dolowitz, Marsh’a göre zorunlu politika transferi, uluslararası ya da ulusüstü örgütlerin yanısıra bir devletin, başka bir devleti belirli bir politikayı ya da programı benimsemeye zorlaması şeklinde de gerçekleşebilir (Dolowitz, Marsh, Who Learns, s. 344).

⁶³ Dimitris G. Papadimitriou, “Exporting Europeanisation: EU enlargement, the Twinning Exercise and Administrative Reform in Eastern Europe”, Turin: *European Consortium for Political Research- Joint Sessions*, (22-27 Nisan 2002), s. 8.

Böylece, ilk olarak, tam üye olarak kabul edilen devletlerin ulusal mevzuatları ile Birlik müktesebatı arasında herhangi bir çatışmanın olmaması arzulanmıştır. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin yürütüldüğü dönemlerde - ilk olarak 1998-2005 yılları arasında- aday ve potansiyel aday devletlerle Birlik müktesebatı arasındaki uyumsuzluklar tespit edilmeye ve çözümlenmeye çalışılmıştır⁶⁴. Bu amaçla Birlik söz konusu devletlere strateji belgelerinin ve eylem planlarının hazırlanması, mevzuat çalışmaları, güçlü ve zayıf yönler analizi, boşluk analizi, ihtiyaç analizi gibi birtakım somut ve açık teknik yardımlar ve teşvikler sağlamıştır⁶⁵. PHARE⁶⁶, ISPA⁶⁷, IPA⁶⁸, SIGMA⁶⁹, PSO⁷⁰, MATRA⁷¹ ve Jean Monnet⁷² programları bunlara örnek gösterilebilir.

⁶⁴ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan ve Arif Köktaş, Avrupa Birliği Hukuku, 6. B., (Ankara: Yetkin, 2012), s. 85.

⁶⁵ https://www.ab.gov.tr/eslestirme_204.html, erişim tarihi 14.04.2022.

⁶⁶ “*Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*” (Polonya ve Macaristan: Ekonomilerini Yapılandırmak İçin Yardım). 1989 yılında Bulgaristan ve Polonya ekonomilerinin yeniden yapılandırılması için başlatılmış olsa da; ilerleyen yıllarda Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya’yı da kapsar duruma getirilmiştir. PHARE, AB’nin tam üyelikleri öncesi Orta ve Doğu Avrupa devletlerini desteklediği esas teknik yardım aracı olarak uygulamaya konulmuştur. Ancak, 1995-1997 yılları arasında Polonya ve Macaristan’da PHARE kapsamında yürütülen kurumsal kapasitelerinin yapılandırılması çalışmaları başarısız olunca Komisyon, daha etkili ve teşvik edici bir dış işbirliği aracı olarak eşleştirme mekanizmasını geliştirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Eliška Tomalová and Elsa Tulmets, “Twinning Project: Analysing the Experience of ‘old’ EU Member States and Evaluating the Benefits of Twinning Out for the ‘new’ EU Member States”, *Institutional Dynamics and the Transformation of Executive Politics in Europe*, ed. Morten Egeberg, (Mannheim: CONNEX, 2007), s. 380.

⁶⁷ “*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*” (Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı).

⁶⁸ “*Instrument for Pre-Accession*” (Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı).

⁶⁹ “*Support for Improvement in Governance and Management*” (Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yönetişim ve Yönetimi Geliştirmek İçin Destek Programı).

⁷⁰ “*Programma Samenwerking Oost Europa*” (Katılım Öncesi Programı).

⁷¹ Hollanda Hükümeti tarafından sağlanan ikili işbirliği programıdır ve “toplumsal dönüşüm” anlamına gelmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://icisleri.gov.tr/matra-projesi>, erişim tarihi 16.03.2022.

⁷² 1989 yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Komisyonu arasında yapılan bir anlaşma ile hayata geçirilen Jean Monnet, lisansüstü eğitime yönelik bir burs programıdır.

İkinci olarak, aday ve potansiyel aday devletlerin sahip oldukları kurumsal yapının Avrupa Birliği ile uyumlu olması arzulanmıştır⁷³. Zira, Avrupa Birliği müktesebatının ulusal hukuk ile uyumu, güçlü bir kurumsal yapılanma ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede Birlik, aday ve potansiyel aday devletlerde de AB'ye paralel güçlü bir kurumsal yapılanmanın tesisi amacıyla birtakım teknik yardım mekanizmaları hazırlamıştır. Bahse konu teknik yardımlar esas itibarıyla genelde iki hafta ile sınırlı kalan, kısa vadeli TAİEX programları ile TAİEX programlarının kurumsal yapılanma çalışmaları için yeterli olmadığı hallerde daha uzun süreleri kapsayabilen eşleştirme projeleridir⁷⁴. Böylece, uzun vadeli ve geniş kapsamlı bir kurumsal yapılanma mekanizması olarak karşımıza çıkan eşleştirmenin, ilk olarak Avrupa Birliği'nin beşinci genişleme sürecinde, Mayıs 1998'de Komisyon tarafından geliştirilen, Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmelerinden önce kurumsal ve hukuki alt yapılarının hazırlanmasına yönelik somut teknik yardımlar sağlayan bir AB enstrümanı olduğu söylenebilir⁷⁵. 1998 yılından günümüze, eşleştirme projelerinde usule ilişkin birtakım değişiklikler yapılmış olsa da, mekanizmanın ana hedefleri ve işlevleri aynı kalmıştır.

B. Tanımı

İdari alanda Avrupalılaşmanın önemli unsurlarından birisi olarak kabul edilen eşleştirme (*twinning*), Komisyon ile ortaklaşa kararlaştırılan zorunlu çıktılar/sonuçları elde etmek amacıyla, ilgili kamu kurumları ile üye devletlerin ve eşleştirme projelerinden yararlanan devletlerin yetkilendirilmiş organları arasındaki işbirliğine dayanan bir kurumsal yapılanma aracı olarak tanımlanabilir⁷⁶. Diğer bir ifadeyle eşleştirme, çeşitli zorunlu çıktılar elde edilmesi amacıyla belirli bir alanda kurumsal işbirliği öngören bir AB enstrümanıdır. Eşleştirme projeleri ile elde edilmesi planlanan bu zorunlu

⁷³ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twining Mekanizması ve Türkiye*, (Ankara: Ofset Fotomat, 2011), s. 8.

⁷⁴ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twining Mekanizması ve Türkiye*, s. 8.

⁷⁵ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twining Mekanizması ve Türkiye*, s. 8.

⁷⁶ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twining_en, erişim tarihi 19.04.2022.

çıkıtlar, Katılım Öncesi Mali Yardım (IPA) ve Avrupa Komşuluk Politikası (ENI) tüzüklerinde de öngörülen ve Birlik ile faydalanıcı devlet tarafından ortaklaşa kararlaştırıla politika hedefleri üzerine inşa edilir⁷⁷. Ortak politika hedefleri ise, aday üye devletlerin AB hukukuna uyum süreçlerinin hızlanması ve AB hukukunu etkin bir şekilde uygulamaları için ihtiyaç duydukları adli ve idari sistemlerinin tesisini gerçekleştirmek için oluşturulmuşlardır.

Eşleştirme projelerinin temel mantığı, Avrupa Birliği mevzuatını etkin şekilde uygulayan üye devletin kamu kurumu ile bu seviyeye ulaşması hedeflenen faydalanıcı devlet kurumunun 'eşleşmesidir'. Bu amaçla, üye devlet kamu sektöründe görevli uzmanlar, proje süresi boyunca bizzat faydalanıcı devlette bulunarak, ilgili kamu kurumunda Birlik müktesebatının uygulanmasına yönelik kurumsal yapılanmanın oluşturulması ve idari kapasitenin güçlendirilmesi için çalışırlar⁷⁸. Böylece, eşleştirme tamamlandığında, faydalanıcı devlet Birlik hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayan verimli, işleyen bir kurumsal yapıya ulaşmış olacaktır.

Eşleştirme mekanizması vasıtasıyla kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik olarak sağlanan teknik yardımlar asgari 12 azami 36 aylık bir dönemi kapsamakla birlikte, bu süre faydalanıcı devletin spesifik ihtiyaçlarına göre belirlenebilmektedir⁷⁹. Bununla birlikte, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının kurumsal yapılanma ihtiyacının daha az kaynakla karşılanabildiği durumlarda, kısa dönemli eşleştirme mekanizmasından (*Twinning Light*) yararlanılabilmektedir. Bu bağlamda *kısa dönemli eşleştirme*, daha esnek olan, 8 ayı geçmeyecek orta vadeli planları yürütmek üzere tasarlanan ve bütçesi azami 250.000 Avro olan projeler olarak tanımlanabilir⁸⁰. İstisnai durumlarda bu süre 10 aya kadar uzatılabilir⁸¹. Klasik eşleştirmeye kıyasla daha sınırlı bir kapsamda herhangi bir kurumsal sorunu

⁷⁷ European Comission, *Twinning Manual (Revision 2017-Update 2020)*, 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-09/twinning_manual_2017_update_2020.pdf, erişim tarihi 16.04.2022, s. 9.

⁷⁸ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, s. 9.

⁷⁹ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, s. 8.

⁸⁰ European Comission, *Twinning Manual*, s. 72.

⁸¹ European Comission, *Twinning Manual*, s. 72.

çözmek üzere tasarlanan kısa dönemli eşleştirme, klasik eşleştirme mekanizmasının temel ilke ve özelliklerini taşıyan bir kurumsal yapılanma aracıdır.

C. Özellikleri

Eşleştirme projeleri üye devletin faydalanıcı devlete tek yönlü olarak sağladığı teknik bir yardım ya da teşvik değildir. Hem üye devletin hem de faydalanıcı devletin özel taahhütlerinin bulunduğu bir enstrümandır⁸². Bu bağlamda, faydalanıcı devlet projede öngörülen zorunlu çıktıları üstlenmeyi ve finanse etmeyi, üye devlet ise proje sonlandırılana kadar sürece eşlik etmeyi taahhüt etmektedir⁸³. Söz konusu taahhütlerin güvenirliliğini desteklemek amacıyla, faydalanıcı devlet ve üye devlet ortaklaşa hazırladıkları bir eşleştirme çalışma planını imzalar. Çalışma planı, projenin uygulanması sırasında düzenli olarak güncellenen, başlangıçta en az 6 aylık bir süre için öngörülen, geçici bir belgedir⁸⁴.

Eşleştirme mekanizması, mahiyeti itibariyle bir hibe projesi olsa da, faydalanıcı devletin de üstlenmesi gereken çeşitli finansal yükümlülükler gereksinim duymaktadır⁸⁵. Bunlar aynı ya da nakdi finansal yükümlülükler şeklinde olabilir. Aynı yükümlülükler örnek olarak gelen üye devlet uzmanlarına ofis, telefon, bilgisayar, internet bağlantısı, fotokopi makinesi, faks makinesi gibi araç ve hizmetlerin sağlanması gösterilebilir. Ancak, aynı yükümlülükler çerçevesinde sağlanan katkılar tek başına yeterli değildir. Bunlara ek olarak, faydalanıcı devletin eşleştirme bütçesine doğrudan nakdi katkıda bulunmak suretiyle “eş finansman” sağlaması da beklenmektedir.

Eşleştirme projeleri, karşılıklı işbirliğine dayanan ve ortaklaşa yürütülen bir mekanizmadır⁸⁶. Bu nedenle, dolaylı olarak Birliğin etkisini ve gücünü

⁸² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/funding-and-technical-assistance/twinning_en, (03.05.2022).

⁸³ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, s. 9.

⁸⁴ European Commission, *Twinning Manual*, s. 10.

⁸⁵ https://www.ab.gov.tr/eslestirme_204.html, erişim tarihi 03.05.2022.

⁸⁶ Faydalanıcı kurum, eşleştirme fişinin düzenlenmesinden eşleştirme hibe sözleşmesinin kapanmasına kadar gerçekleşen tüm süreçte proje lideri olarak, “lider ortak” üye devlet temsilcileriyle beraber aktif rol almaktadır. (https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/funding-and-technical-assistance/twinning_en, erişim tarihi 03.05.2022).

sınırlandıran bir enstrümandır⁸⁷. Şöyle ki, eşleştirme projelerinin seçilmesi, uygulanması ve izlenmesi süreçlerinde Komisyonun yetkisi daha çok koordinasyon ve danışmanlık rolü ile sınırlıdır⁸⁸. Zira, eşleştirme mekanizmasında üye devletlerin Komisyona itaat ettikleri bir pozisyonu kabul etmeleri olası değildir⁸⁹. Benzer şekilde, faydalanıcı devletlerin bir üye devletin hakimiyetinde olan bir projeden rahatsızlık duymaları kaçınılmazdır.

Bu bağlamda, eşleştirme mekanizmasında kural faydalanıcı devletin üye devlet ortaklarını seçmesidir⁹⁰. Bu süreçte Komisyonun rolü, başvuru sahibi devlet ile eşleştirme projesinde yer almak isteyen üye devletler arasında sunulan teklifleri⁹¹ iletmekten ve talep gelirse ikili görüşmeler ayarlamaktan ibarettir⁹². Bu amaçla, tüm üye devletlerde ve aday üye devletlerde “Ulusal İrtibat Noktaları (*National Contact Point/NCP*)” oluşturulmuştur.

Eşleştirme projeleri yalnızca danışmanlık gibi klasik teknik destek türlerini sunmak üzere tasarlanmış bir enstrüman değildir. Eşleştirme projeleri vasıtasıyla belirli bir alanda, belirli zorunlu çıktılar elde edilmesi amaçlanır. Bu nedenle, eşleştirme projeleri ile geniş kapsamlı reformların değil, belirli bir alanla sınırlı belirli zorunlu çıktılar gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir⁹³.

Eşleştirme projeleri ile amaçlanan zorunlu çıktılar, AB ile faydalanıcı devlet tarafından ortaklaşa kararlaştırılan politika hedefleri üzerine inşa edilir. Bu hedefler, Birliğin çeşitli belge ve düzenlemelerde belirtilen politika yönelimleri ile faydalanıcı devletin reform çabalarını (faydalanıcı devlet tarafından da kabul edilen stratejik belgelerde belirtildiği gibi) birleştirir⁹⁴.

⁸⁷ Steven O’connor and Robert Kowalski, “On Twinning: The Impact of Naming an EU Accession Programme on the Effective Implementation of Its Projects”, *Public Administration and Development*, C. 25, (2005), s. 439.

⁸⁸ Papadimitriou, a.g.e., s. 10.

⁸⁹ O’connor, Kowalski, a.g.e., s. 439.

⁹⁰ European Commission, *Twinning Manual*, s. 10.

⁹¹ Sürecin şeffaflığını ve verilen tüm tekliflerin eşitliğini sağlamak amacıyla “eşleştirme fişleri”, hem “*EuropeAid*” isimli web sitesinde ilan edilir; hem de ‘Ulusal İrtibat Noktaları’nda dağıtılır. Daha fazla bilgi için bkz. European Commission, *Twinning Manual*, s. 10.

⁹² Papadimitriou, a.g.e., s. 9.

⁹³ Papadimitriou, a.g.e., s. 8.

⁹⁴ European Commission, *Twinning Manual*, s. 9.

Eşleştirme projelerinin hedeflenen zorunlu çıktıları elde edebilmek için ise, bir dizi faaliyet ve girdiye ihtiyacı vardır. Bu çerçevede, eşleştirme projeleri kapsamında ihtiyaç duyulan girdilerden en önemlisi, Proje Lideri üye devlet tarafından sağlanan uzmanlık girdisidir⁹⁵. Zira proje ortağı olarak seçilen üye devletin asli görevi, kendi kurumlarındaki kamu sektörü uzmanlığını faydalanıcı devlet kurumlarına transfer etmektir⁹⁶. Bu nedenle tam zamanlı bir üye devlet uzmanının (yani Yerleşik Eşleştirme Danışmanının/YED) faydalanıcı devlet kurumunda görevlendirilmesi, eşleştirme projelerinin omurgasını oluşturmaktadır⁹⁷.

Yine bu çerçevede, eşleştirme projeleri kapsamında gerçekleştirilebilecek faaliyetler; “mevzuat çalışması, web sitesi ve veri tabanı çalışması, güçlü ve zayıf yönler analizi, ihtiyaç analizi, boşluk analizi, kurumsal işleyişi düzenleyen iç prosedürleri ve yöntemleri belirleyen belgelerin hazırlanması, strateji belgeleri ve eylem planlarının hazırlanması, mevzuatın iyi uygulamalarını görebilmek amacıyla düzenlenen eğitimler, eğiticilerin eğitimi ve eğitim modüllerinin hazırlanması, staj ve çalışma ziyaretleri, iletişim ve farkındalık faaliyetleri” şeklinde belirtilmiştir⁹⁸.

Son olarak belirtmek isteriz ki, eşleştirme projeleri yalnızca aday üye devletler için öngörülmüş bir mekanizma değildir. Eşleştirme projelerinin faydalanıcı devletleri üç gruba ayrılabilir. Birinci grubu, “Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)” kapsamında eşleştirme projelerinden yararlanan Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye oluşturmaktadır⁹⁹. İkinci grubu, “Avrupa Komşuluk Politikası (ENP)” kapsamında eşleştirme projelerinden yararlanan Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas, Filistin, Tunus, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna oluşturmaktadır¹⁰⁰. 2020 yılı itibariyle uygulamaya konulan üçüncü grubu ise, “Avrupa Kalkınma Fonu (EDF) ve

⁹⁵ European Commission, Twinning Manual, s. 9.

⁹⁶ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, s. 9.

⁹⁷ European Commission, Twinning Manual, s. 9.

⁹⁸ https://www.ab.gov.tr/eslestirme_204.html, erişim tarihi 05.05.2022.

⁹⁹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/funding-and-technical-assistance/twinning_en, erişim tarihi 08.05.2022.

¹⁰⁰ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/funding-and-technical-assistance/twinning_en, erişim tarihi 08.05.2022.

Kalkınma İşbirliği Aracı (DCI)” kapsamında eşleştirme projelerinden yararlanan Afrika, Karayipler ve Pasifik devletleri ile denizaşırı bölgeler oluşturmaktadır¹⁰¹.

D. Temel Aktörleri

Eşleştirme projeleri iki “Proje Lideri (biri projeyi yöneten üye devlet adına, diğeri faydalanıcı devlet adına)”, iki Ulusal İrtibat Noktası, bir Yerleşik Eşleştirme Danışmanı ve bir Yerleşik Eşleştirme Danışmanı Muadili’nin denetiminde ve koordinasyonunda gerçekleştirilir. Komisyon ise, eşleştirme projelerinin planlanması, seçilmesi, uygulanması ve izlenmesi aşamalarında çeşitli roller alarak sürece dahil olmaktadır.

Üye Devlet Ulusal İrtibat Noktasının (Member State National Contact Points), eşleştirme mekanizmasının teşviki, geliştirilmesi ve koordinasyonu konularında önemli rolleri bulunmaktadır¹⁰². Eşleştirme fişlerinin ilgili üye devlet kurumlarına iletilmesi ve onlara eşleştirme projesi tekliflerinin hazırlanması konusunda tavsiyeler verilmesi, üye devlet tarafından tek başına hazırlanan proje tekliflerinin incelenmesi ve sunulması, Faydalanıcı Devlet Ulusal İrtibat Noktası ile yapılan toplantıların koordinasyonu Üye Devlet Ulusal İrtibat Noktasının sorumluluğundadır¹⁰³.

Faydalanıcı Devlet Ulusal İrtibat Noktası (the Beneficiary National Contact Point), Üye Devlet Ulusal İrtibat Noktasının muadili olarak çalışmaktadır¹⁰⁴. Eşleştirme projesiyle ilgili olarak Komisyon, üye devlet ve faydalanıcı devlet arasında merkezi bir iletişim noktası olarak hareket etmektedir¹⁰⁵.

Üye Devlet Proje Lideri (the Member State Project Leader), “Üye ülke kamu kurumundaki görevine devam ederken, aylık mesaisinin en az üç gününü projenin denetlenmesi ve koordinasyonu için ayıran alanında yetkin

¹⁰¹ European Commission, Twinning Manual, s. 6.

¹⁰² Üye devletler ve faydalanıcı devletler, Ulusal İrtibat Noktalarının adını ve iletişim bilgilerini Eşleştirme Koordinasyon Ekibine iletir. Eşleştirme Koordinasyon Ekibi ise, Üye Devlet Ulusal İrtibat Noktalarının listesini Twinning web sitesinde yayımlar.

¹⁰³ European Commission, Twinning Manual, s. 24-25.

¹⁰⁴ Türkiye’nin Ulusal İrtibat Noktası “Avrupa Birliği Başkanlığıdır”.

¹⁰⁵ European Commission, Twinning Manual, s. 35.

bir üst düzey kamu görevlisidir¹⁰⁶”. Bu tanımdan çıkan ilk sonuç, Üye Devlet Proje Liderinin ad hoc yetkilendirilmiş bir kamu kurumundan seçilemeyecek olmasıdır. İkincisi, Proje Liderinin hem kamu kurumundaki günlük görevlerine devam etmesi hem de eşleştirme projesinin planlanmasına, denetlenmesine ve koordine edilmesine de zaman ayırması beklenmektedir. Bir diğeri, Proje Lideri faydalanıcı devlette bulunmak zorunda değildir. Sonucusu ise, Proje Liderinin siyasi düzeyde dialog kurmak için yeterli rütbeye sahip, alanında uzman ve yetkin bir kamu görevlisi olması gerekmektedir. Bu çerçevede, bir eşleştirme projesinin doğru ve başarılı bir şekilde uygulanmasının sağlanması ve mali yönetimi Proje Liderinin sorumluluğundadır¹⁰⁷. İlk ve sonraki çalışma planlarının hazırlanması sürecine dahil olması beklenen Üye Devlet Proje Liderinin, eşleştirme projelerinin seçim toplantılarına ve üç ayda bir düzenlenen Proje Yönlendirme Komitesi toplantılarına katılmaları ise zorunludur¹⁰⁸.

Faydalanıcı Devlet Proje Lideri (the Beneficiary Project Leader); “Üye Devlet Proje Liderinin muadili olarak çalışır ve onunla yakın işbirliği içerisinde, projenin genel yönetimi ve koordinasyonunu sağlar¹⁰⁹”. Faydalanıcı devlet tarafından atanan Proje Liderinin ismi Eşleştirme Hibe Sözleşmesi’nde yer almaktadır. Bu nedenle, Proje Liderindeki bir değişiklik Eşleştirme Kılavuzunda belirtilen prosedürler uyarınca yazılı olarak bildirilmelidir¹¹⁰.

*Yerleşik Eşleştirme Danışmanı/YED (The Resident Twinning Adviser/RTA)*¹¹¹; “Kesintisiz bir şekilde proje uygulama süresince faydalanıcı

¹⁰⁶ https://www.ab.gov.tr/eslestirme_204.html, erişim tarihi 11.05.2022.

¹⁰⁷ European Commission, Twinning Manual, s. 25.

¹⁰⁸ European Commission, Twinning Manual, s. 25.

¹⁰⁹ https://www.ab.gov.tr/eslestirme_204.html, erişim tarihi 11.05.2022.

¹¹⁰ European Commission, Twinning Manual, s. 35.

¹¹¹ Yerleşik Eşleştirme Danışmanının bazı niteliklere sahip olması beklenmektedir. Bu bağlamda, öncelikle, Yerleşik Eşleştirme Danışmanının üniversite mezunu olması ya da Birlik müktesebatının veya eşleştirme fişinde ortaya konulan politika hedeflerinin uygulanması konularında en az sekiz yıllık bir çalışma deneyimine sahip olması gerekmektedir. Buna ek olarak, eşleştirme projeleri konusunda bilgili olması, ilgili alanda kurumsal yapılanma ve uygulama deneyimine sahip olması, iletişim ve dil becerilerinin yeterli olması beklenmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. European Commission, Twinning Manual, s. 30-31.

ülkede bulunmak ve çalışmak üzere görevlendirilen üye ülke kamu görevlisidir¹¹². Bu tanımdan çıkan ilk sonuç, Yerleşik Eşleştirme Danışmanı faydalanıcı devlete tam zamanlı olarak atanır. Bu sebeple, Faydalanıcı devlette geçerli olan çalışma saati kurallarına tabidir. Diğeri, projenin uygulanması için ihtiyaç duyulan günlük faaliyetleri koordine etmek Yerleşik Eşleştirme Danışmanının sorumluluğundadır. Sonuncusu ise, Yerleşik Eşleştirme Danışmanı üye devletin temsilcisi konumundadır. Buna rağmen, görevlerini yerine getirirken yalnızca Birliğin ve faydalanıcı kamu kurumunun çıkarları doğrultusunda hareket etmekle yükümlüdür¹¹³.

Yerleşik Eşleştirme Danışmanı Muadili/YED Muadili (The RTA counterpart), üye devlet ile faydalanıcı devlet arasındaki iletişimi ve bilgi alışverişini kolaylaştırmak amacıyla atanan, YED ile beraber eşleştirme mekanizmasının uygulanmasından sorumlu faydalanıcı devlet kamu kurumu uzmanıdır¹¹⁴. Buna göre, YED Muadili faydalanıcı devleti temsil etmek üzere atanan bir kamu kurumu uzmanıdır. Bu bağlamda YED Muadilinin, eşleştirme projesi kapsamında kullanılan dilde akıcı olması, faydalanıcı kurumun yapısı hakkında bilgi sahibi olması, yürütülen faaliyetlerin organizasyonunu ve uygulanmasını kolaylaştırması beklenmektedir¹¹⁵.

Komisyon, faydalanıcı devlet ile imzalanan bir Finans Antlaşması kapsamında, eşleştirme projesinin uygulanması için ihtiyaç duyulan fonları sağlamakla görevlidir. Bu bağlamda, eşleştirme projesinin seçim sürecinin sona ermesinin ardından proje ortağı olarak seçilen üye devlete (birden fazla seçilmesi durumunda yalnızca lider ortak olan üye devlete), projenin uygulanması için yapılacak harcamalara karşılık gelmek üzere, Eşleştirme Fişinde belirtilen tutarda bir hibe verir¹¹⁶. Dahası, Ulusal İrtibat Noktaları arasında merkezi bir koordinasyon sağlamak Komisyonun sorumluluğundadır. Son olarak Komisyon, yayınlamış olduğu kılavuzlar vasıtasıyla, eşleştirme projelerinin yasal, finansal ve prosedürel çerçevesini belirlemektedir.

¹¹² https://www.ab.gov.tr/eslestirme_204.html, erişim tarihi 13.05.2022.

¹¹³ European Commission, Twinning Manual, s. 29.

¹¹⁴ European Commission, Twinning Manual, s. 35-36.

¹¹⁵ European Commission, Twinning Manual, s. 35-36.

¹¹⁶ European Commission, Twinning Manual, s. 38.

E. Türkiye’de Yürütülen Eşleştirme Projeleri

1. Genel Olarak

Türkiye, ilk olarak 2002 yılında, mali işbirliği programlaması çerçevesinde hazırlanan 11 proje ile eşleştirme projelerinden yararlanmaya başlamıştır¹¹⁷. Sonraki yıllarda çevre, tarım, enerji gibi farklı alanlarda da eşleştirme projeleri başlatılarak uygulaması yaygınlaşmıştır. Avrupa Birliği Bakanlığı (günümüzde Avrupa Birliği Başkanlığı) tarafından yayınlanan raporlara göre Türkiye 2003 yılında 17, 2004 yılında 22, 2005 yılında 7, 2006 yılında 12, 2007 yılında 14, 2008 yılında 12, 2009 yılında 12, 2010 yılında 11, 2011 yılında 6, 2012 yılında 7, 2013 yılında 9, 2014 yılında 12, 2015 yılında 10 olmak üzere toplam 174 eşleştirme projesinden yararlanmıştır¹¹⁸. Bu projelerinden 20’si kısa, 154’ü uzun dönemli eşleştirme projesidir. Kısa dönemli eşleştirme projelerinin 14 tanesi tamamlanmışken, uzun dönemli eşleştirme projelerinin 114 tanesi tamamlanmıştır. Toplamda geri çekilen eşleştirme projesi sayısı 2, iptal edilen eşleştirme projesi sayısı ise 8’dir. 1 kısa dönem, 11 uzun dönem eşleştirme projesi ise devam etmektedir.

Yine, Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından Türkiye’de yürütülen eşleştirme projelerinin sektörlere göre dağılımını gösteren bir istatistik yayınlanmıştır¹¹⁹. Buna göre, Türkiye’de yürütülen eşleştirme projelerinden 73 tanesi “adalet ve içişleri” alanındayken; 24’ü “çevre”, 21’si “tarım”, 19’u “finans”, 10’u “ulaştırma”, 7’si “iç pazar”, 5’i “enerji”, 3’ü “sosyal politika”, 2’si “istatistik” ve 1’i “bölgesel politika” alanındadır. İstatistiklere göre Türkiye’de eşleştirme projeleri, en çok adalet ve içişleri alanında uygulanmıştır. Bunlar, “Ulusal Program” öncelikleri doğrultusunda seçilmiştir¹²⁰.

¹¹⁷ 5824 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Avrupa Toplulukları Komisyonu Arasında Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) ile Temin Edilen Yardımın Uygulanması Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyetine Sağlanan Avrupa Topluluğu Mali Yardımlarıyla İlgili İşbirliği Kuralları Hakkında Çerçeve Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun" ve 11 Temmuz 2008 tarihli ilgili Çerçeve Antlaşma, Türkiye'nin eşleştirme projelerinden faydalanmasının çerçevesini belirleyen temel mevzuatlardır.

¹¹⁸ <https://www.ab.gov.tr/40989.html>, erişim tarihi 18.05.2022.

¹¹⁹ <https://www.ab.gov.tr/40989.html>, erişim tarihi 18.05.2022.

¹²⁰ T.C Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, s. 18.

Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından yayınlanan istatistik raporuna göre, Türkiye'nin faydalanıcısı olduğu eşleştirme projelerinin %40'ı Almanya'nın "lider ortaklığında" yürütülmüştür¹²¹. Böylece, Türkiye'nin eşleştirme projelerinin uygulanmasında en çok tercih ettiği proje ortağı üye devletin Almanya olduğu görülmektedir. Almanya'yı sırası ile İngiltere, Hollanda, İtalya, İspanya, Fransa, Avusturya, Macaristan, Yunanistan, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Litvanya, Slovakya, Polonya, Estonya, Portekiz, Romanya ve Bulgaristan takip eder. Bu devletlerden İsveç, Litvanya, Estonya, Portekiz, Romanya ve Bulgaristan eşleştirme projelerinin yürütülmesinde yalnızca "küçük ortak" olmuşlardır, hiçbir projede "lider ortak" konumunda olmamışlardır.

2. Adalet Bakanlığı Tarafından Yürütülen Eşleştirme Projeleri

Eşleştirme projelerinin amacı, projenin uygulanmasının planlandığı alandaki kurumsal yapının Birlik müktesebatını etkin biçimde uygulayabilecek bir kapasiteye sahip olmasının sağlanmasıdır. Bu bağlamda, "adalet ve içişleri alanı" Birliğin önem verdiği alanların başında gelmektedir. Zira, Kopenhag kriterlerinden "siyasi kriterler" ve "AB müktesebatının iç hukuka aktarılması kriterleri", "adalet ve içişleri alanı" ile doğrudan bağlantılıdır.

Adalet Bakanlığının faydalanıcı kurum olarak yararlandığı başlıca eşleştirme projeleri; "Türkiye'de Adli Yardım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi", "Organize Suçlarla Mücadelenin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi", "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar ve Mağdurlar ile ilgili Çalışmaların Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi", "Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi", "Siber Suçlara Karşı Kapasite Geliştirme Eşleştirme Projesi", "Etkin ve Profesyonel Bir Adalet Akademisine Doğru Eşleştirme Projesi", "Türkiye'deki Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi", "Türkiye'de İstinaf Mahkemelerinin Kurulması Eşleştirme Projesi", "Türkiye'de İfade Alma Yöntemlerinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi", "Adli Polisinin Kapasitesinin Arttırılması Eşleştirme Projesi", "Kara Paranın Aklanması, Suçun Mali Kaynakları ve Terörizmin Finansmanı Alanında İdari Kapasitenin Arttırılması Eşleştirme Projesi",

¹²¹ <https://www.ab.gov.tr/40989.html>, erişim tarihi, 05.07.2022.

“Emniyet Genel Müdürlüğü Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezinin İdari Kapasitesinin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi”, “Örgütlü Suçlarla Mücadelede Polis ve Jandarmanın Soruşturma Kapasitesinin Artırılması Eşleştirme Projesi”, “Sınır Polisinin Eğitimi Eşleştirme Projesi”, “Bilirkişi Sisteminin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi”, “Kitle İletişim Araçları ve Yargı Arasında Geliştirilmiş İlişkiler Eşleştirme Projesi”, “Yasadışı Göçle Mücadele ve Yasadışı Göçmenler İçin Nakil Merkezlerinin Kurulması Konularında Türkiye’nin İdari Kapasitesinin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi”, “İcra Takibat Ofislerinin Kapasitesinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi”, “Türkiye’de Suç Analizi ve Önleme Kapasitesinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi”, “Kara Paranın Aklanması ile Mücadele Eşleştirme Projesi”, “Cezaevlerinde Tatbiki Servislerin İyileştirilmesi Eşleştirme Projesidir”. Bu çalışmada, Türkiye’nin “adalet ve içişleri” alanında yürütmüş olduğu projelerden “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi” örnek olarak seçilmiştir.

3. Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi

20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ceza muhakemesinde samığın konumu ve hakları bilimsel ve politik tartışmalara konu edilmiş ve bu konuda önemli hukuki düzenlemeler getirilmiştir¹²². Ne yazık ki, aynı dönemlerde, hem AB üyesi devletlerde hem de Türkiye’de mağdur ceza muhakemesinin bir süjesi olarak yeterince dikkate alınmayarak ihmal edilmiştir¹²³. Bu durum, “her suçun mağdurunun devlet olduğu” yönündeki klasik ceza hukuku anlayışından kaynaklanmıştır¹²⁴. Ancak, bu anlayış günümüzde artık terk edilmiştir. Modern ceza hukukunda suçun mağduru, suçun konusunun sahibi olan bireydir.

Suçun gerçek mağdurunun birey olduğu yönündeki anlayışın kabul görmesiyle beraber, 1970’lerden itibaren, hem Avrupa’da hem Amerika’da

¹²² Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. B., (İstanbul: Beta, 2018), s. 931.

¹²³ Antony Pemberton and Marc S. Groenhuijsen, “Developing Victim’s Rights Within the European Union: Past, Present and Future”, ed. G. Kirchhoff, *Proceedings of the 13th World Society of Victimology Symposium*, (Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2011), [Elecccttroniccopyyavvailalableatt:https://ssrn.com/abstract=11947236](https://ssrn.com/abstract=11947236), erişim tarihi 14.06.2022, s. 1.

¹²⁴ Centel, Zafer, a.g.e., s. 931; Olgun Değirmenci, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, *TBB Dergisi*, S. 77, (2008), s. 34.

hem de uluslararası düzeyde mağdur hakları pozitif metinlerde yer almaya başlamıştır. Bizim çalışmamız açısından önem arz eden konu ise, Avrupa Birliği'nin mağdur haklarının korunması amacıyla çıkarmış olduğu hukuki düzenlemeler ve tesis ettiği kurumsal yapılardır.

Avrupa Birliği'nde, suç mağdurunun ceza muhakemesindeki konumunun belirlenmesine ilişkin asgari standartların oluşturulması ve suç failleri karşısında dezavantajlı duruma düşmelerinin engellenmesi amacıyla çerçeve karar, direktif, tavsiye ve görüş gibi hukuki enstrümanlardan yararlanılmıştır. 15 Mart 2001 tarihli "Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı"¹²⁵, 29 Nisan 2004 tarihli "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Birliği Konseyi Direktifi"¹²⁶, 2009 Stockholm Programı¹²⁷, Lizbon Antlaşması¹²⁸, 25 Ekim

¹²⁵“ The Council of The European Union Framework Decision of 15 March 2001 On the Standing of Victims in Criminal Proceedings 2001/220/JHA, Official Journal L 082, 22.03.2001”. Söz konusu Çerçeve Karar, “her üye devleti, ceza muhakemesinde mağdurlara saygılı bir şekilde muamele edilmesini güvence altına almak amacıyla her türlü çabayı sarf etmekle” yükümlü kılmıştır. Bu bağlamda, üye devletler mağdurların anlaşılabilir dillerde ifade vermeleri (anlama ve anlaşılma hakkı olarak ifade edilebilir), delil sunmaları, ihtiyaç duydukları bilgilere erişimleri (bilgi edinme hakkı), danışmanlık hizmetlerinden ve adli yardımlardan ücretsiz faydalanmaları, ceza muhakemesi sırasında zararlarını tazmin etmeleri gibi haklarını güvence altına almakla yükümlüdürler. Dahası, üye devletlerin mağdur destek kuruluşlarının oluşturulması, adli personelin eğitilmesi gibi teşvikler yoluyla mağdurun, ceza muhakemesindeki işlemler hususunda ikinci bir mağduriyet yaşamalarını engellemesi beklenmektedir.

¹²⁶“ Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims, Official Journal L 261/15, 06.08.2004”. Söz konusu Direktif, suç mağdurunun, özellikle şiddet suçu mağdurunun, hangi üye devlette bulunuyor olursa olsun zararlarını tazmin etme hakkına ve imkanına sahip olmasını, bu mümkün olmazsa zararının suçun işlendiği üye devlet tarafından karşılanması gerektiğine ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

¹²⁷ 2009 Stockholm Programı, üye devletlere ve Komisyona suç mağdurlarına yönelik farklı yaklaşımların birleştirilmesi ve koordine edilmesi çağrısında bulunmuştur. Suç mağdurlarının haklarının korunmasına ilişkin mevzuatların ve politikaların güçlendirilmesi, bu konuda araştırmaların artırılması gerekliliğinden bahsetmiştir. Bkz. “The Stockholm Programme an Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens”, Official Journal C 115/1, 04.05.2010.

¹²⁸ Lizbon Antlaşması'nın 82(2/c) maddesinde mağdurlardan özel olarak bahsedilmiştir. Bu düzenlemeye göre “Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek, direktifler vasıtasıyla”, mağdur haklarının

2012 tarihli “Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Hakkında Asgari Standartların Oluşturulmasına İlişkin Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi Direktifi¹²⁹” bu düzenlemelerden bazılarıdır. Bahse konu düzenlemeler vasıtasıyla Birlik, AB vatandaşlarının serbest dolaşım haklarından tam olarak yararlanabilmelerini sağlamak ve vatandaşı oldukları üye devletten farklı bir üye devlette suç mağduru olmaları durumunda dezavantajlı duruma düşmelerini engellemek için mağdur haklarının korunması hususunun asgari standartlarını tesis etmeye çalışmıştır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği üyeliğine aday bir devlet olarak Türkiye’nin, mağdur haklarının korunmasına ve desteklenmesine yönelik olarak Birlik tarafından standartlaştırılmış düzenlemeleri benimsemesi beklenmektedir.

Şöyle ki, AB koşulsallığı Kopenhag kriterlerinin Avrupa Birliği üyeliğine aday bir devlet olarak Türkiye tarafından yerine getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Kopenhag kriterlerinden “Avrupa Birliği Müktesebatına uyum” mağdur hakları konusunda Türk ceza adalet sistemi ile Birlik müktesebatı arasında herhangi bir çatışmanın olmamasını gerektirmektedir. Dahası, sanık ve mağdur haklarının dengelenmesi, mağdurun uğradığı zararın ceza muhakemesi içinde ya da dışında tazmini amacıyla AB’ye paralel, güçlü bir kurumsal yapının tesisi elzemdir. Bu hususta ise, uzun vadeli ve geniş kapsamlı bir kurumsal yapılanma mekanizması olan eşleştirme projelerine önemli bir rol düşmektedir. Zira, eşleştirme projeleri vasıtasıyla suç mağdurunun hakları, desteklenmesi ve korunması amacıyla kabul edilen Avrupa Birliği mevzuatlarını etkin bir şekilde uygulayan üye devlet kurumu ile bu seviyeye ulaşması hedeflenen Türkiye kurumu eşleştirilerek, Türkiye’nin Birlik hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayan verimli ve işleyen bir kurumsal kapasiteye ulaşması sağlanabilir.

korunması amacıyla, kararların karşılıklı tanınmasının ve cezai konularda işbirliğinin kolaylaştırılmasına yönelik asgari normları belirleyebilir.

¹²⁹ “Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, Official Journal L 315, 14.11.2012”. Söz konusu Direktif “Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararının” yerini almak üzere kabul edilmiştir. Direktifte yer alan mağdur hakları, Çerçeve Karardaki düzenlemeler ile benzerlik göstermektedir.

“Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi (CEMRE)”, IPA II çerçevesinde, “Adalet, İçişleri ve Temel Haklar” alanında, “Mağdur Hakları Daire Başkanlığı” tarafından hazırlanan ve 20 Nisan 2017-18 Haziran 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen bir eşleştirme projesidir¹³⁰. Bu Proje ile, suç mağdurunun haklarına ilişkin Birlik müktesebatını etkin bir şekilde uygulayan üye devletlerden biri olan İspanya Krallığı’nın Adalet Bakanlığı ile bu seviyeye ulaşması hedeflenen Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı eşleştirilmiştir.

Görüldüğü üzere, projenin faydalanıcı devleti Türkiye, proje ortağı üye devlet İspanya Krallığı’dır. Projenin faydalanıcı kurumu ise Adalet Bakanlığıdır. Adalet Bakanlığının yanı sıra, pilot adliye olarak seçilen “İstanbul Anadolu, İzmir, Samsun, Adana, Malatya, Eskişehir ve Rize Adliyeleri” Projenin eş faydalanıcı kurumlarıdır¹³¹.

Projenin amacı, “adli süreçte mağdurlara ve özellikle kırılgan gruplara yönelik onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir mağdur destek sistemi kurulmasına katkı sağlamaktır¹³²”. Bunun için AB tarafından öngörülen bütçe “2 milyon 90 bin Euro” olmuştur.

Proje kapsamında öngörülen amaca ulaşmak için hedeflenen ve Projenin tamamlanmasının ardından elde edilen zorunlu çıktılardan ilki, 2013 yılında kurulan “Mağdur Hakları Daire Başkanlığının¹³³” 2019-2023 tarihleri arasında gerçekleştirmeyi hedeflediği faaliyetlerini gösteren Stratejik Planının hazırlanmasıdır¹³⁴. İkincisi, “Mağdurlara Yönelik Hak ve Hizmetler

¹³⁰ “TR 14 IB JH 02 Strengthening the Victims’ Rights in Criminal Justice System”.

¹³¹ Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Projeler, “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi”, <https://cigm.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/17>, erişim tarihi 07.06.2022.

¹³² Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Projeler, “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi”.

¹³³ Yerine, “10 Haziran 2020 tarihli ve 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile birlikte “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur.

¹³⁴ Stratejik Plana göre, Bakanlığın mağdur haklarının korunmasına yönelik olarak kabul ettiği iki politika hedefi bulunmaktadır. Bunlar; “mağdur haklarına ilişkin mevzuat çerçevesinin oluşturulması ve adli görüşme odalarının ülke genelinde yaygınlaştırılmasıdır”. Bkz. Stratejik Plan, s. 9.

Kılavuzunun” hazırlanmasıdır¹³⁵. Üçüncüsü, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan “Mağdura Yaklaşım Kılavuzunun” Proje çerçevesinde yenilenmesidir¹³⁶. Diğeri, “www.magdur.gov.tr” internet sitesinin hazırlanmasıdır¹³⁷. Bu site ile mağdurların sahip oldukları haklara ve yararlanabilecekleri hizmetlere ilişkin bilgilere kolay erişebilmeleri amaçlanmıştır. Proje sonucunda elde edilen diğer bir çıktı; mağdur hakları alanında eğitim veren farklı kurumlardan 150 eğitici ile hakim, Cumhuriyet savcısı, katip ve sosyal hizmet görevlilerinden oluşan 150 kişilik bir gruba iki ayrı eğitimin düzenlenmesidir¹³⁸. Son olarak, “aile içi şiddet, cinsel suçlar, göçmen kaçakçılığı, malvarlığına karşı suçlar ve trafik kazaları mağdurlarına yönelik olarak bilgilendirici ve yönlendirici broşürler” Proje çıktısı olarak hazırlanmıştır¹³⁹.

Görüldüğü üzere, İspanya Krallığı’nın proje ortaklığında yürütülen bu eşleştirme Projesi ile mağdur haklarının korunması için Avrupa Birliği mevzuatları ile uyumlu, etkili ve işleyen bir Türk ceza adalet sistemi kurulmaya çalışılmış; Türkiye’nin AB hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayan verimli, etkin ve ulaşılabilir bir kurumsal kapasiteye ulaşması amaçlanmıştır.

¹³⁵ Söz konusu Kılavuz, çocuk ve yetişkin mağdurlar için ayrı ayrı hazırlanmış ve basılmıştır. “Yetişkinler İçin Mağdur Hakları Kılavuzunda” mağdurlara adli süreç ve bu süreçte sahip oldukları haklar anlatılmış; ücretsiz avukat atanması, tıbbi ve psikolojik yardım hakları ile zararlarının tazmini için başvurabilecekleri yöntemler gösterilmiştir. Mağdurların “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Genel Müdürlüklerinden” destek alabilmeleri için gereken şartlar ve usuller, adli görüşme odalarının işleyişi, mağdurlara yönelik koruyucu ve önleyici tedbirler, “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri” Kılavuzda yer alan diğer düzenlemelerdendir.

¹³⁶ Söz konusu kılavuz ile “adli süreçte mağdura hizmet sunan görevlilerin, mağdurla iletişimde belirlenen ilkeler” altında, uygun tutum ve davranışlarla hizmet sunmaları amaçlanmıştır.

¹³⁷ Site adı “www.magdur.adalet.gov.tr” olarak değiştirilmiştir.

¹³⁸ Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Projeler, “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi”.

¹³⁹ Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Projeler, “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi”.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Son yıllarda, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde toplumsal değişimin hızlandığı ve buna paralel olarak da suçun git gide büyüyen, değişen ve gelişen bir problem olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu durumun ve küreselleşme, Avrupalılaşma, Amerikanlaşma gibi eğilimlerin etkisiyle devletlerin, aralarında doğrudan bir ilişki olmasa dahi, belirli ortak sorunları paylaştığı görülmektedir. Bu nedenle, doğal olarak, Avrupa'da ve dünyanın birçok bölgesinde ceza hukuku başta olmak üzere çeşitli hukuk kurallarının uyumlaştırılması ve yakınlaştırılması yakınsama sürecinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. En genel anlamı ile benzeme süreci olarak tanımlanan yakınsama, aslında devletleri belirli bir hukuk sistemini model olarak benimsemeye zorlamamaktadır.¹⁴⁰ Buna rağmen günümüzde; rekabet baskısı, uyum isteği, meşruluk baskısı, politik talepler ya da uluslararası hukuktan kaynaklanan yasal yükümlülükler gibi farklı sebeplerle devletler, çeşitli mekanizmalar ve vasıtalar aracılığıyla Amerikanlaşmaya ya da Avrupalılaşmaya zorlanmaktadır¹⁴¹.

Avrupa bölgesi sınırları içerisinde yaşanan toplumsal, kurumsal, politik ve yasal alanlarda işbirliğini, uyumlaşmayı ve yakınlaşmayı gerektiren etki, olay ve değişimler bütünü olarak tanımlanabilen Avrupalılaşma; yalnızca Avrupa Birliği'ne özgü bir süreç değildir. Avrupa Birliği'nin yanı sıra Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Avrupalılaşma sürecine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bununla birlikte, kanaatimizce, ceza hukukunun Avrupalılaşmasını Avrupa Birliği'nden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Zira, ceza hukukunun Avrupalılaşması tarihsel süreç içerisinde Birlik ilke ve Politikalarından etkilenerek Antlaşmalar, Antlaşma revizyonları ve Adalet Divanının içtihatları yoluyla yavaş yavaş ortaya çıkmış, değişmiş ve gelişmiş bir kavramdır.

Ceza hukukunun Avrupalılaşması, üye devletler ve aday üye devletler için farklı biçimlerde gerçekleşmektedir. Temel Avrupalılaşma mekanizması üye devletler için Birliğin supranasyonal yetkisine dâhil alanlarda yaptırımlarken, aday üye devletler için "koşulsallık" kavramıdır. Koşulsallık,

¹⁴⁰ Wolfgang Wiegand, "Americanization of Law: Reception or Convergence?", ed. Lawrence M. Friedman, Harry N. Scheiber, *Legal Culture and the Legal Profession*, (Colorado: Westview Press, 1996), s. 147.

¹⁴¹ Wiegand, a.g.e., s. 148.

Avrupa Birliği'ne tam üye olmak isteyen bir devletin, Birlik tarafından kendisine karşı ileri sürülen tüm koşulları kabul etmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, AB koşulsallığı, "Kopenhag kriterlerinin" aday üye devletler tarafından yerine getirilmesini gerektirmektedir. AB koşulsallığının etkinliği ise, politika transferi vasıtasıyla sağlanabilir. Zira, yükümlü politika transferinin en tipik örneği Avrupa Birliği'dir. Yükümlü politika transferi bağlamında aday üye devletler, Kopenhag kriterlerinde ve müzakere çerçeve belgelerinde belirtilen, Birliğin ilke ve politikaları doğrultusunda hazırlanan reformları çeşitli enstrümanlar vasıtasıyla hayata geçirmeye zorlanmaktadır. Bu enstrümanlardan birisi olarak karşımıza çıkan eşleştirme, faydalanıcı devlet ve üye devlet arasındaki yakın ve özel bir kurumsal işbirliği projesidir.

Eşleştirme, Komisyon ile ortaklaşa kararlaştırılan zorunlu çıktıları elde etmek amacıyla ilgili kamu kurumları ile üye devletlerin ve eşleştirme projelerinden yararlanan devletlerin yetkilendirilmiş organları arasındaki işbirliğine dayanan bir kurumsal yapılanma aracıdır¹⁴². Temel mantığı, Avrupa Birliği mevzuatını etkin şekilde uygulayan üye devlet kamu kurumu ile bu seviyeye ulaşması hedeflenen faydalanıcı devlet kurumunun 'eşleşmesidir'. Bu bağlamda eşleştirme mekanizması, olumsuz koşulsallıktan (reformda geride kalan cezalandırılardan) ziyade olumlu koşulsallığı (reformlar ödüllendiriliri) destekleyen bir politikanın bir parçasıdır¹⁴³.

Avrupa Birliği üyeliğine aday bir devlet olarak Türkiye, 2002 yılından itibaren eşleştirme projelerinden yararlanmaktadır. Bu kapsamda, çevre, tarım, enerji, adalet ve içişleri gibi farklı alanlarda toplam 174 eşleştirme projesinden yararlanmışır. Bu projelerden 73 tanesi adalet ve içişleri alanındadır. Türkiye'nin "adalet ve içişleri" alanında yürütmüş olduğu projelerden "Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi", 2017-2019 yılları arasında, İspanya Krallığı'nın proje ortaklığında yürütülmüştür. Bu Projeye Türkiye'de, mağdur haklarının korunması için Avrupa Birliği mevzuatları ile uyumlu, etkili ve işleyen bir ceza adalet sistemi kurulmaya çalışılmışır. Bu amaçla, suç mağdurunun haklarına ilişkin Birlik müktesebatını etkin bir şekilde uygulayan üye devletlerden biri olan İspanya Krallığı'nın Adalet Bakanlığı ile bu seviyeye ulaşması hedeflenen Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı eşleştirilmiştir.

¹⁴² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/twinning_en, erişim tarihi 19.04.2022.

¹⁴³ Tomalová, Tulmets, a.g.e., s. 383.

Bu kapsamda, adli süreçte mağdurlara hizmet sunan personellere yönelik eğitimler düzenlenmiş, mağdurlara yönelik sahip oldukları hakları ve sunulan hizmetleri gösterir kılavuzlar ve broşürler hazırlanmış, bu kılavuzlara ve ihtiyaç duyacakları diğer bilgilere kolay erişebilmeleri amacıyla bir web sitesi kurulmuştur. Böylece, eşleştirme tamamlandığında, Türkiye'nin mağdur haklarına ilişkin Birlik mevzuatından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayan etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir bir kurumsal kapasiteye sahip olması için çaba gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, Köksal, "Uyuşturucu Maddeler ve Suç Siyaseti", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 51, S. 1-4, (1985), ss. 45-64.
- Biondi, Andrea, Eeckhout, Piet and Ripley, Stefanie, *EU After Lizbon*, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Bomberg, Elizabeth, John Peterson, "Policy Transfer and Europeanization: Passing the Heineken Test?", *Queen's Papers on Europeanization*, C. 2, (2002), ss. 1-43.
- Bostancı Bozbayındır, Gülşah, *Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği Ceza Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Bozkurt, Enver, Özcan, Mehmet ve Köktaş Arif, *Avrupa Birliği Hukuku*, 6. B., Ankara, Yetkin, 2012.
- Bulmer, Simon, Dolowitz, David, Humphreys, Peter and Padgett, Stephen, *Policy Transfer in European Union Governance 'Regulating the utilities'*, Oxon, Routledge, 2007.
- Centel, Nur ve Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. B., İstanbul: Beta, 2018.
- Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Projeler, "Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi", <https://cigm.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/17>, erişim tarihi 07.06.2022.
- Chaves Mariana, *The Evolution of European Union Criminal Law (1957-2012)*, London: The London School of Economics and Political Science, Doktora Tezi, 2012.
- Değirmenci, Olgun, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", *TBB Dergisi*, S. 77, (2008), ss. 33-86.
- Dolowitz, David, Greenwold, Stephen and Marsh, David, "Policy Transfer: Something Old, Something New, Something Borrowed, But Why Red, White And Blue?", *Parliamentary Affairs, Oxford Journals*, C. 52, (1999), ss. 719-730.
- Dolowitz, David and Marsh, David., "Who Learns What From Whom: A Review of the Policy Transfer Literature", *Political Studies*, C. XLIV, (1996), 343-357.
- Erdem, Mustafa Ruhan, *Avrupa Birliği Hukuku'nun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri*, Ankara: Seçkin, 2004.
- Erdem, Mustafa Ruhan, "Lizbon Antlaşması ve Avrupa Ceza Hukuku'nun Geleceği", *Journal of Yasar University*, Özel Sayı (Aydın Zevkliler Armagani), C. 8, (2013), ss. 1019-1098.

- Erdenir, F.H. Burak, "Uzun İnce Bir Yol: Türkiye'nin Avrupalılaşıma Süreci", *Uluslararası İlişkiler*, C. 12, S. 45, (2015), ss. 23-38.
- European Council, *European Council in Copenhagen 21-22 June 1993*, Conclusion of the Presidency, 1/S-93, https://www.ab.gov.tr/files/_files/Zirve_Bildirileri/co_en_1993.pdf, erişim tarihi 30.05.2022.
- European Comission, *Twinning Manual (Revision 2017-Update 2020)*, 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-09/twinning_manual_2017_update_2020.pdf, erişim tarihi 16.04.2022.
- Gruodyte, Edita and Kairiene, Ingrida, "The Europeanisation of Criminal Law in the Member States", *Administrativa un Kriminala Justicija*, C. 2, S. 47, (2009), ss. 32-40.
- Hang, Nguyen Thi Thuy, "Europeanization: Simply A Top-Down Process?", *Marmara Journal Of European Studies*, V. 19, N. 1, (2011), ss. 135-151.
- İnan Orman, Merve, *Avrupa Birliği'nde Organize Suçluluk Mevzuatlarının Uyumlaştırılması ve Yakınlaştırılması*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Karanikolas, Spyridon, *The Impact of EU Criminal Law on the Greek Criminal Justice System*, London: University of London Queen Mary, Doktora Tezi, 2011.
- Kaymas, Serhat, Türkiye'nin Avrupalılaşıma Süreci ve Diplomasi Muhabirleri: Diplomasi Muhabirleri Türkiye'nin Avrupalılaşması Üzerine Nasıl Bir Katkı Sunabilirler?, *E-Journal of Intermedia*, Cilt: 2, Sayı: 1, (2015), ss. 235-264.
- Klip, Andre, *European Criminal Law*, 2. b., Cambridge: Intersentia Publishing, 2012.
- Long, Nadja, "Towards a European Criminal Law Code?", http://aei.pitt.edu/33502/1/20110912111748_EipascopeSpecialIssue_Art10.pdf, erişim tarihi 21.05.2022, ss. 49-52.
- Mitsilegas, Valsamis, *EU Criminal Law*, Portland: Hart Publishing, 2009.
- O'Connor, Steven and Kowalski, Robert, "On Twinning: The Impact of Naming an EU Accession Programme on the Effective Implementation of Its Projects", *Public Administration and Development*, S. 25, (2005), ss. 437-443.
- Oliveira, Osmany Porto de and Faria, Carlos Aurélio Pimenta de, "Policy Transfer, Diffusion, and Circulation", *Research Traditions and the State of the Discipline in Brazil*, *Novos Estud, Cebrap, São Paulo*, C. 36, (2017), ss. 13-32.
- Olsen, Johan P., "The Many Faces of Europeanization", *JCMS*, V. 40. N. 5, (2002), ss. 921-952.

- Ouwerkerk, Jannemieke, "Criminal Justice beyond National Sovereignty. An Alternative Perspective on the Europeanisation of Criminal Law", *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, C. 23, (2015), ss. 11-31.
- Papadimitriou, Dimitris G., "Exporting Europeanisation: EU enlargement, the Twinning Exercise and Administrative Reform in Eastern Europe", Turin: *European Consortium for Political Research- Joint Sessions*, (22-27 Nisan 2002).
- Pemberton, Antony and Groenhuijsen, Marc S., "Developing Victim's Rights Within the European Union: Past, Present and Future", ed. G. Kirchhoff, Proceedings of the 13th World Society of Victimology Symposium, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2011, Elelecttroniccopyyavvailialableleatt:https://ssrn.com/abstract=11947236, erişim tarihi 14.06.2022.
- Raus, Davor, *EU Criminal Law in the Lisbon Treaty*, Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2012.
- Rose, Richard, "What is Lesson-Drawing?", *Journal of Public Policy*, C. 11, S.1, (1991), ss. 3-30.
- Sobacı, Mehmet Zahid, "Avrupa Birliği Koşullılığının Etkinliği Bağlamında Türkiye'de Reform Üzerine Bir Analiz", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 10, N. 1, (2011), ss. 85-100.
- Sobacı, Mehmet Zahid, "Politika Transferi Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yayılması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü", *Sosyo Ekonomi*, C. 16, S. 16, (2011), ss. 192-210.
- Sobacı, Mehmet Zahid, *İdari Reform ve Politika Transferi 'Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı'*, Bursa: Dora, 2014.
- Soyaltın, Diğdem, *Avrupalaşma ve Türkiye'nin Dönüşüm Süreci*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- T.C Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, Ankara, Ofset Fotomat, 2011.
- The American Academy of Pediatrics, Technical Report, "The Impact of Marijuana Policies on Youth: Clinical, Research, and Legal Update", 2015, s. 774, <https://publications.aap.org/pediatrics/article/135/3/e769/75418/The-Impact-of-Marijuana-Policies-on-Youth-Clinical?autologincheck=redirected>, erişim tarihi 02.04.2022.
- Tomalová, Eliska and Tulmets, Elsa, "Twinning Project: Analysing the Experience of "old" EU Member States and Evaluating the Benefits of Twinning Out for the

- 'new 'EU Member States'', *Institutional Dynamics and the Transformation of Executive Politics in Europe*, ed. Morten Egeberg, Mannheim: CONNEX, 2007, ss. 379-428.
- Vervaele, John A.E., "The Europeanisation of Criminal Law and the Criminal Law Dimension of European Integration, *European Legal Studies*, C. 3, (2005), ss. 1-28.
- Vink, Maarten P., "What is Europeanisation? And Other Questions on a New Research Agenda", *European Political Science*, (January 2005), ss. 63-74.
- Vink, Maarten P. and Grazian, Paolo, "Challenges of a New Research Agenda", in the *Europeanization: New Research*, ed. Paolo Graziano, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008), ss. 3-20.
- Wieczorek, Irene, "Punishment, Deprivation of Liberty and the Europeanization of Criminal Justice", *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, C. 25, S. 6, (2018), ss. 651-654.
- Wieczorek, Irene, "EU Constitutional Limits to the Europeanization of Punishment: A Case Study on Offenders 'Rehabilitation", *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, S. 25, C. 6, (2018), ss. 655-671.
- Wiegand, Wolfgang, "Americanization of Law: Reception or Convergence?", ed. Lawrence M. Friedman, Harry N. Scheiber, *Legal Culture and the Legal Profession*, Colorado: Westview Press, 1996, ss. 137-152.
- Yazgan, Hatice, "Bir Kavramsal Çerçeve Olarak "Avrupalılaşıma": Kapsam, Gereklilik ve Sınırlar", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 4, (2012), ss. 123-140.
- Yıldız, Naciye, "Türkiye'nin Avrupalılaşması", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 44, S. 4, (2011), ss. 69-98.